

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

КъадеІэнэу кыгъэгугъагъэх

Тыгуасэ АР-м и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан ООО-у «Газпром межрегионгаз» зыфилорэм игенеральнэ директор игуадзэу Николай Исаковым зэлукъэу дырилагъ. Ащ хэлэжъагъэх АР-м экономикэ хэхъоныгъэхэмкІэ ыкІи сатыумкІэ иминистрэу Лыхэсэ Махъмудэ, ОАО-у «Адыггаз» зыфилорэм ипащэу Сергей Колесниченко, нэмыкІхэр.

Мыекъопэ районым ипсэупІэхэм зэкІэми гъэстыныпхъэ шхуантІэр ящІагъэ зэрэхуыщтыр ары анахъэу лъэныкыуи-тІур зытегушылагъэр.

— Адыгеим ипроцент 75-м алэкІахъэми, инвесторхэмкІэ нахъхъопсэгъо районэу, нахъыбэу площадкэхэр зиІэм ипроцент 30

нахъыбэм гъэстыныпхъэ шхуантІэр зэримылэр тигумэкІыгъо шхъалэхэм ащыщ, — кылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан. — АщкІэ ІэпыІэгъу кытгъэгушынэу тыщгугъы, тэ тальэныкыокІи чыфэхэм якъэтыжыкын тыдлажъэшъ, ар кызэтетымыгъэуоуоуоу шъу-кытгъэгугъэу.

Николай Исаковым мы Іофым кызэрэхэлэжъэщтым, амалэу иІэмкІэ ІэпыІэгъу кызэрафэхуыщтым кыкІыгъэтхыгъ. Тхылуагъ ищкІагъэхэр кыагъэхъазырхэм, «Газпромом» ипащэ Іофхэм язытет шагъэгъозэ-нымкІэ ыкІи ялгъэу пхырыщыгъэнымкІэ ІэпыІэгъу кыафэхуыщтэу ары кызэрилуагъэр. Джащ фэдэу негъ Адыгеим гъэстыныпхъэ шхуантІэр щызыгъэфедэхэрэм ар алэкІэзыгъэхэрэ оборудованиеу яІэр зблэхуыгъэн зэрэфаери, ахэм акІуачІэ кызэрэщыкІагъэм кыхъэкІэу, давлениер кызэрэлыхырри кыхыгъэщыгъ. А щыкІагъэм идэгъэзыжыныи кыхэлэжъэнэу кырилуагъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

ЯІОФШАКІЭ ЫГЪЭРЭЗАГЪЭП

Наркотикхэр хэбзэнчъэу гъэфедэгъэнхэм апэшлуклогъэнымкІэ Адыгэ Республикэм щызэхашъгъэ комиссием тыгуасэ зэхэсыгъо илагъ. Ащ тхьамэтагъор щызэрихыгъ АР-м и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан.

КІэлэцІыкІухэмрэ зихэхъогъухэмрэ спортым нахъыбэу пылынхэм, зыныбжъ имыкыгъэу учетым хэтхэр спортым хэтгъэ-гъэнхэм Іоф зэрэдашІэрэм АР-м физкультурэмрэ спортырэкІэ и Комитет ипащэ игуадзэу Джарымэкъо Юсыф кытегушылагъ. Ащ кызэрилуагъэмкІэ, гъэсэгъуаекІэ алгытэрэ зихэхъогъу нэбгырэ 240-рэ мы уахътэм спортым пыщгъээнхэм фэшІ Іоф-тхьабзэу зэшІуахыхэрэми игъэкІотыгъэу ащ щигъэгъозагъэх. АР-м лъэпкъ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэп-кыгъэхэм адырІэ зпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм намалхэмкІэ и Комитет ипащэу Шхъэлэхъо Аскэр наркотикхэр

хэбзэнчъэу зэрагъэзекІохэрэм ыкІи зэрагъэфедэхэрэм афэгъэхыгъэу республикэ ыкІи муниципальнэ гъэзэгхэмрэ телевидениер псэумкІи материали 180-рэ кызэрэатІупщыгъэр, ащ кышъамагъагъэу яІофшІэн зэрэлагъэкІотэщтыр ипсалъэ кышъыхыгъэщыгъ.

Зихэхъогъухэм наркотикхэр зэрагъэфедэхэрэм имызакъоу, ахэр зэрэлагъэкІохэрэми ебэныжыгъэным фэшІ зыныбжъ имыкыгъэхэр зыдэкІохэрэ чыпІэхэр, гушыІэм пае, клубхэр, шхыпІэхэр, нахъыбэрэ аупІэкІунхэ фаеу зэрэщытыри зэхэсыгъом кышъамагъэщыгъ. Волонтер Іофым республикэм зыщегъэушъомбгъумэ шІуагъэу кытышъытими тегушылагъэх. Наркотикхэр хэбзэнчъэу гъэфедэгъэнхэм апэшлуклогъэнымкІэ Мые-

кыопэ ыкІи Тэхъутмыкыое районхэм Іофэу ащашІэрэр ахэм япашъхэм кылотатгъ.

АР-м и Лышхъэу кылуагъэм еплъыкІэу фыриІэр кыриІотыкыгъэ, шІагъэу щыІэм нахы Іуагъэр зэрэнахыбэр, ар ІофшІакІэ зэрэмыхуыщтыр кыхыгъэщыгъ.

— ІофшІэнэу шъуиІэ псэуми мыр анахъ шхъаІ, — кылуагъ ащ. — Доклад зэгъафэгъэхэм шъуахэкІыри, ІофшІэн гъэнэфагъэ горэ зэшІошхуыгъэу кыжъугъэлагъэу. Нэбгырэ заулэ учетым кыхъэшхуыжыкышъуи, ари гъэхъагъэшъ, мы гумэкІыгъом идэгъэзыжыкын нахъ чанэу шъудлажъ. Милицием иучет хэфэрэ зихэхъогъухэм янахыбэр унэгъо-унэгъо дэи зырылхэм кызэрарыкІыгъэр кыдэшъулыгътэнышъ, псэукІэ амалэу цыфхэм яІэр нахышІу зэрэшъушъышъытими шъуыпІыгъоу фае.

(Тикорр.).

ШІУАГЪЭ КЪЭЗЫХЫГЪЭ ЗЭЛУКІЭГЪУ

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъанрэ муфтиер Емыж Нурбийрэ ІофшІэгъу зэлукІэгъу бэмышІэу ялагъ. Ащ хэлэжъагъ Премьер-министрэу КъумпІыл Мурат.

ЗэлукІэгъум ыуж гушыІэгъу тызыфэхуыгъэ Емыж Нурбий тызэрэщыгъэгъозагъэмкІэ, ныбжыкІэхэм плуныгъэ тэрэз ягъэгъотыгъэным фэшІ Іофыгъоу зэшІохыгъэн фаехэм, ДиндэлэжъапІэм юбилей ихэгъэунафкыкын, нэмыкІхэми ахэр атегушылагъэх. Муфтием Тхьаклушынэ Аслъан филотагъ республикэм икыулыкъу зэфэшъхъафхэм яІыкІохэр (МВД-м, псауныгъэр кыууху-мэгъэнымкІэ, гъэсэныгъэмкІэ республикэ министрствэхэм яспециалистхэр, «Адыгэ Хасэр», динлэжъхэр) зыхэлэжъэхэр «Іэнэ хъураехэр» мэишым зэ яІэ зэхэщэгъэныр къадэху-мэ, плуныгъэ-гъэсэныгъэмкІэ шІуагъэ кыхыныу зэрэгугъэрр. Джащ фэдэу мы кыулыкыу-шІэхэр кыхэлэжъэхэр, апшъэрэ, гурыт-профессиональнэ ыкІи гурыт еджапІэхэм ачІэс ныбжыкІэхэм зэлукІэгъухэр адырІэхэрэ ашІымэ, ешъоным, наркоманием, бзеджэшІагъэхэм ахэр ащыухуымэгъэнхэмкІэ, гъогу тэрэз кыхахынымыкІэ ІэпыІэгъушІу афэхуыгъэ зэрэ-лэкІышъытими тегушылагъэх.

— МыхэмкІэ кыздыригъэ-штагъ Адыгэ Республикэм и Лышхъэу, — еІо муфтием, — тызытегушыІэрэ Іофыгъом мэхъанэу иІэр кыгурыІозэ, ащ фэдэ ІофшІэныр зэхэщэгъэн ыкІи лыгъэкІотэгъэн зэрэфа-ер кыхыгъэщыгъ.

Тигъэзетеджэхэр щыдгъэгъозгъагъэх Адыгэ Республикэм ит мэщытхэм ягъэцэкІэ-жыкын пІуагъэхъаным пае мы иІгъэсым миллионитІум ехъу ДиндэлэжъапІэм кыІукІэнымкІэ республикэм ипащэхэм яшІуагъэ кызэрагъэкІуагъэм. Мы зэлукІэгъум иІгъэхъан муфтием Лышхъэрэ щигъэгъозагъа а мылькым ишІуагъэкІэ ашІэн алъэкІыгъэм. Ащ дакІоу муфтием Тхьаклушынэ Аслъан зыфигъэзагъ Мыекъопэ гупчэ мэщытым ышхъэ гъэцэкІэ-жыкын ІофшІэнхэр ешІылэгъэ-нымкІэ ІэпыІэгъу кыафэхуыгъэу.

ЗэлукІэгъум иІгъэхъан зыте-гушыІэгъэхэ Іофыгъохэм ащы-щых адыгэ кыоджиІэу мэщыт зыдэмыгъэу кынагъэхэм ахэр

адэшыхыгъээнхэмкІэ, Диндэлэ-жъапІэм ыныбжъ иІгъэс 20 зэрэхуыгъэм ихэгъэунафкыкынкІэ яшІуагъэ кыарагъэкІын зэрэ-лэкІышъыт, нэмыкІхэри.

— Тхьаклушынэ Аслъан лъэшэу сыфэраз, — еІо муфтием, — гумэкІыгъоу тилэхэм язэшІохынкІэ ІэпыІэгъу кыт-фэхуыгъэу тыкызэригъэгугъа-гъэм фэшІ. Мары Диндэлэ-жъапІэм юбилей ехуылэу ады-гэ кыуаджэхэм афэгъэхыгъэ тхылуагъэ дгъэхъазырхэр икы-дэгъэкІын пІудгъэхъаным пае сомэ мин 80 кытитыгъэу кы-Іуагъ. Ащ тэркІэ мэхъанэшхо иІ. Джащ фэдэу а мэфэкІым епхыгъэ Іофтхъэбзэ зэфэшъ-хъафхэмкІи Лышхъэрэ ІэпыІэ-гъу кытфэхуыгъэу тыкыгъэгугъа-гъэ.

Бэрэ игугъу тэшІы, иІгъэсий хуыгъэу ыуж тит къэхэлъаІэм пае чІыгу Мыекъуапэ иІгъо-блэгъу кышъытатыным. Ащ епхыгъэ гумэкІыгъохэми Тхьа-Іушынэ Аслъан ащызгъэгъо-загъэти, а Іофыгъом изэшІохын лъызыгъэкІотэн, кІэухышІу фэзышІын зылгъэкІышътхэм унашъо афишІыгъ нахъ псын-кІаІоу ар зэшІохыгъэным ыуж ихъанхэу.

Джащ тетэу Адыгэ Респуб-ликэм и Лышхъэрэ муфтием-рэ зигъо Іофыгъохэм затегушы-Іэхэм ыуж ахэм язэшІохын зэрэзэхэщэгъэщтым нахъ гъэнэ-фагъэ хэлъхъэгъэным фэшІ зэдэгущыІэгъур щылагъэкІо-тагъ Премьер-министрэу Къум-пІыл Мурат дэжъ. Муфтием игуапэу хигъэунафкыкыгъ Іо-фыгъоу пащэхэм зызэрафи-гъэзагъэ пІпчкІэ зэрагурыІуа-гъэр ыкІи охъгэ лъе тырамыгъа-шІэу ахэм язэшІохынкІэ пшъэ-рылъ гъэнэфагъэхэр нэужым Премьер-министрэм хэбзэ кыу-лыкышІэхэм зэрафишІыгъэхэр.

— Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъани, Премьер-министрэу КъумпІыл Мурати лъэшэу са-фэраз, — еІо муфтием, — тигэ-ІукІэгъу шІуагъэ кытэу зэрэ-кІуагъэмкІэ. Тхьаегъэпсэху, ягухэлъышІухэр Тхьэм къа-дигъэхуыгъэу тафэлъаІо.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

АДЫГЭ ХАСЭМРЭ ЛЪЭХЪАНЫМРЭ

УЗЫДЭЛЭЖЬЭРЭ ЮФЫР КЪЫОРЕТЭЖЬ

Тиреспубликэ иобщественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» игъэцэкIэкIо куп изичэзыу зэхэсыгъо лъэпкъ юфыгъоу къышалэтыгъэхэр лъэхъанэу тызыхэтым, къэкIошт уахътэм япхыгъэх. Анахъэу къыхагъэщыгъэхэр адыгабзэм изэгъэшIэнрэ игъэфедэнрэ, тарихъыр, лъэпкъ культурэр нахь зэрэдгъэлъэлэштхэр ары. Адыгэ Хасэм изэлукIэ кырагъэблэгъагъэх цыф цIэрылохэр, тызыгъэгумэкIырэ юфыгъохэр лъызыгъэкIотэн зылъэкIыштхэр.

— Цыфыр цыфым ишапхъ, — къыщиуагъ зэхэхэм зэлъашIэрэ сурэтышI-модельерэу СтIашъу Юрэ. — Тикультурэ пшъэхъу зэпхыгъэм фэсэгъадэ. Адыгэ шъуашэм и Мафэ апэрэу Мыекъуапэ зэрэщыхагъэунэфыкыгъэм гъунэ имыIэу снгъэгущуагъ. Тилъэпкъ итарихъ, искусство цыфмэ нахьышIоу ядгъэшIэным пае музейхэм яамалхэр икIоу тымыгъэфедэху сэлъытэ. ШIэныгъэлэжхэр къедгъэблагъэхэзэ, темэ хэхыгъэхэм татэгущыIэн тлэкIышт. НыбжыкIэхэр куп хъуху музейм къызыкIохэкIэ, япIошты-

ри, ябгъэлъэгъуштыри нахьыб.

КIэлэгъэджэ юфшIэным ивтеранэу Быжъ Сыхъатый игупшысэхэр зэхэхэм шыдагошыгъэх. Адыгабзэр тиреспубликэ нахьышIоу шыдгъэфедэн фаеу ащ ылыгъи, шысэ дэгъухэм ягъу къышIыгъ. МэфэкI зэхэхэхэм, адыгэ нэмыкI зыхэмылэжхэр зэлукIэу къуаджэм шыкIорэм адыгабзэкIэ уащыгушыIэныр ишыкIагъэу ылыгъагъ. Адыгэ шъуашэм и Мафэ къалэм зэрэщыкIуагъэм ыгъэгущуагъ.

ШIэныгъэлэжъу Шъхъаплэ-къо ГъучIыпсэ, археолог цIэрылоу Тэу Аслъан, общественнэ

ЮфшIэныхэм чанэу ахэлэжхэр Бэгъушъэ Адам, Чэтыжъ Аслъан, Адэлджэрые Аскэрбий, Лыгунэе Руслъан, Нэгъуцу Аслъан, Хъунэго Чэтиб, Къуекъо Аслъанбий, Хъодэ Аднан, нэмыкIхэри лъэпкъ гупшысэм изыкIегъэлэтын, адыгабзэм игъэфедэн, Адыгэ Хасэр а юфыгъомэ зэрэхэлэжъшттым къатегушылагъэх.

Культурэмрэ искусствэмрэ юфышIэху Сулеймэн Юнысрэ Къулэ Мыхъамэдрэ Адыгэ Республикэм ия 20-рэ илъэс фэгъэхыгъэ зэхэхэхэм язэхэщэн зэрэпылтыгъэхэм, шIэжыым имэхъанэ зыкIегъэлэтыгъэным, мэфэкI зэхэхэхэм цыфыр зэраплурэм, фэшъхъафхэм IупкIэу къатегушылагъэх. АР-м лъэпкъ юфхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет ипашъу Шъхъэлъэжэ Аскэр АР-м ия 20-рэ илъэс Мыекъуапэ зэрэщыхагъэмфэкIыгъэм, шIуфэс гушыIэхэр адыгабзэкIи урысыбзэкIи тхыгъэху Мыекъуапэ зэрэщытлэгъугъэм, шыгъачхэм фэгъэхыгъэ программэр апэрэу бзитIукIэ зэрэхэутыгъагъэм, нэмыкIхэми къатегушылагъ.

Адыгэ Хасэм итхъаматэу Хъэпэе Арамбий зэфэхысыжхэр къышIыгъэх. ШыкIагъэу къыхагъэщыгъэхэр дагъэзыжыныхэм, узыдэлэжхэрэ юфыр нахьышIоу къыотэжыныным афэшI зэпымыоу юф зышIэшт куп зэхэщэнэу, АР-м имэфэкI мафэ нахь гъэшIэгъонэу зэхэщэз ашIынэу унашъо аштагъ.

ЕМТИЛЪ Нурбий.

Сурэтым итыр: Адыгэ Хасэм изэлукIэ макIо.

Партиёу «Яблоко» зыфиIорэм ирегион къутамэ хэт нэгъыри 6-р — Анатолий Соколовыр, БрантIэ Нэфсэт, Людмила Острецовар, Ацумыжъ Саидэ, Нэтхъо Нэфсэт, Сергей Никулиныр чэпыогъум и 18-м гъогу техьагъэх, ахэм тхъамафэрэ Анталием зышагъэпсэфышт. Партиёу «Яблоко» зыфиIорэм Адыгеим шызэхышIэгъэгъэ экологие шIы-хъафхэм ялахышIу зэрахашIыхъагъэм пае партием и Адыгэ регион къутамэ путевкэм ыуасэ ахэм афитыгъ.

ТАФЭРАЗ!

БэмышIэу тиунашъхъэ зэблэтхъунэу хъугъэ. А юфшIэныр тфэзыгъэцэкIэгъэ адыгэ кIалэхэм тызэрагъэрэзагъэр ары мы писъмэр къэстхынэу зыкIэхъугъэр. ООО-у «Меотида» зыфиIорэм ахэр цIэлэжхъэх. Япашъу Беджэлды Мурати «адыгэ лIы шъыпкъ» зыфалорэм фэд, теубытагъэрэ шъыпкъагъэрэ зыхэлъ цыф. Бригадэу юф зэригъашIорэм нэгъыритф хэт: ХъамыкIо Рустам, ХъамыкIо Заур, ХъэшхуанэкIо Юсыф, Беджэлды Азэмат, Беджэлды Нурдин.

IэпIасэхуэ, Iэужырхуэ мы кIалэхэм ялофшIэн агъэцэкIагъ. Псауныгъэ пытэ ялэу, шIоу шыIэр къадэхъоу, адыгэ лъэпкъыр агъэдахуэ шыIэнхуэ сафэлъало, ащ фэдэ кIалэхэр зыпIугъэ ны-тыхэм шъхъащэ афэсэшIы.

Д.ОЕЛЫКЪУ.

ГЪОГУХЭР агъэцэкIэжыштых

Гъогу фондир гъэпсыгъэ-ным фэгъэхыгъэ федеральнэ законыкIэм диштэу республикэ законом ипроект Адыгеим цагъэхъазырыгъ. Зэрагъэнэ-фагъэмкIэ, зигугъу къэтшыгъэ фондым къыхэкIэу республикэм игъогухэм ягъэцэкIэжынын пIуагъэхъащт ахъщэр сомэ миллион 740-м кIэхъащт.

— Непэрэ мафэхэм гъогухэм ялыгъын ыкIи ягъэцэкIэжынын сомэ миллион 250-рэ пIуэгъахъэмэ, федеральнэ законыкIэм ишIуагъэкIэ а пчъагъэр сомэ миллион 740-м нэсышт. Джащ фэдэу тилъэ-мыджхэри зетедгъэпсыхъанхэ тлэкIышт, — еIо къэралыгъо учреждениеу «Адыгеяавто-дор» зыфиIорэм ипашъу Гусэ-рыкIо Хъызыр.

Ащ зэрилгытэрэмкIэ, илъэс пчъагъэхэм къакоцI зэщы-кIоугэ системэр зы илъэскIэ зышкIэ ибгъэуцожынын шIэкIы-шттэп. Ау мыщ фэдэ екIоллэкIэр тапэкIи шыIэ хъумэ, илъэси 3—5 горэкIэ къэралыгъом игъогу хъызмэт зтеуцожышты.

ГусэрыкIо Хъызыр къызэ-рэхигъэщыгъэмкIэ, республикэ мэхъанэ зилэ гъогухуэ километ-рэ 1388-рэ зыкIыхъагъэмэ ягъэ-цэкIэжынын сомэ миллиони 135-рэ мыгъэ пIуагъэхъащт. Анахь гумэкIыгъо зыдэхъыIэ чIыпIэхэр ары апэдэдэ зэты-рагъэпсыхъащтхэр. Автомо-биль гъогухэм анэмыкIэу Ады-геим ит лъэмыдж 81-мэ анаIэ атырагъэтышт.

ЗЭШИТИУР ЗЭЗЭОЖЫГЪЭХ

Адыгэ Республикэм хэгъэгъу кIоцI юфхэмкIэ и Министертвэ къызэритырэмкIэ, чэпыогъум и 10-м къы-щегъэжыагъэу и 16-м нэс республикэм бзэджэшIэгъэ 98-рэ шызэрахъагъ. Ахэр укIыгъэ юфэу 2, хъункIэн бзэджэшIагъэу 2, тыгъуагъэхуэ 29-рэ, цыфым ыпкъынэ-лынэ шIобж хьылъэхэр тырашагъэхуэ 3, экономикэм ылъэныкъокIэ бзэджэшIэгъэ 22-рэ, нэмыкIхэри. За-коныр зыукъогъэ нэгъырэ 89-рэ правэухъумэкIо орган-хэм агъэунэфын алъэкIыгъ, бзэджэшIагъэу зэхафыгъэр процент 91-м кIэхъэ.

Адыгеим игъогухэм хъугъэ-шIэгъи 6 къатехъухъагъэу ГИБДД-м икIулыкIушIэхэм агъэунэфыгъ. Ахэм зы нэгъырэ ахэкIодагъ, нэгъыри 5-мэ шIобжхэр атешагъэхэ хъугъэ. Ешъуагъэу рулым кIэрысхуэ водителъ 52-рэ къаубытыгъ.

Чэпыогъум и 10-м, пчы-хэм сыхъатыр 20.00-м адэж, МВД-м иотделэу Мыекъуапэ шыIэм идежурнэ часть ителе-фон пшъэшъэжыныкIэ горэ къытеуагъ. Яунэ шызэза-охуэ ащ полицием иIофышIэхэм къэбар къалыгытIэсыгъ. Зигу-гъу къышIыгъэ унэм правэ-ухъумэкIо органхэр къызсыс-хэм зэрагъэунэфыгъэмкIэ, зэшитIоу мыщ шыпсэухэрэм азыфагу зэмызгъыныгъэ къи-тэджагъ. Зыр плыыр-стырым

хэтэу адрэм шъэжыекIэ хэ-пыджагъ ыкIи шIобж мыхъы-лэхэр тыришагъэх. Полицей-скэхэм унэр къызалыыхъум, илъэс 51-рэ зыныбж хъуль-фыгъэу ащ шыпсэурэм грана-тэу РГД-5 зыфиIорэр ыгъэбы-лыштыгъэу къычIагъэщыгъ. Уголовнэ юф къызэIуахыгъ, уплъэкIунхэр макIох.

Чэпыогъум и 12-м посел-кэу Яблониовскэм дэт сымэджэ-щым имедсестра УФ-м хэгъэгъу кIоцI юфхэмкIэ и Министертвэ иотделэу ТэхъутэмыкIое районым шыIэм зыкIыфигъэ-загъ. Бзылфыгъэм къызэри-IуагъэмкIэ, IашэкIэ зэогъэхэ хъульфыгъэ горэ псауныгъэр къэухъумэгъэным иучрежде-ние иприемнэ отделение къа-шагъ. Следственнэ-оператив-

нэ купым хэхъэрэ къулыкIу-шIэхэр охътабэ темышIэу сымэ-джэщым къэсыгъэх ыкIи бзэ-джашIэм игъэунэфын ыуж ихъагъэх. ПравэухъумэкIо органхэм зэшитIуахыгъэ юфтхъаб-зэхэм яшIуагъэкIэ мы бзэджэ-шIэгъэ хьылъэр зезыхъагъэр псынIкIэу къаубытыгъ. Ар по-селкэу Кубаньстроим шыщ, илъэс 27-рэ ыныбж. Ащ къы-зэрилуагъэмкIэ, нэгъыритIум азыфагу зэмызгъыныгъэ къи-тэджагъ, ащ къыхэкIыкIэ Iашэр ыгъэфедэн фаеу хъугъэ. Законыр зыукъогъэ кIэлэ ныб-жыкIэм иунэ къызалыыхъум, бзэджэшIагъэр зэрэзэрихъэгъэ кIэрахъор къырагъотагъ. Джы-рэ лъэхъан юфыр зэхафы.

МВД-м иотделэу Мыекъуа-пэ шыIэм икIулыкIушIэхэм яшIуагъэкIэ охътэ бэкIае хъу-гъэу федеральнэ розыскым шы-Iэгъэ нэгъыритIу къаубыты-гъэх. Зым илъэс 39-рэ ыныбж, бзылфыгъ, илъэсныкъо хъу-гъэу правэухъумэкIо органхэм зашIуигъэбылгыштыгъ. ЯтIо-нэрэм илъэс 33-рэ ыныбж, бзэджэшIэгъэ хьылъэ зэри-хъагъ, цыф IэкIэукIагъ.

«Пшлошъ гъэхъу адыгэр зэрэмыкIодыжъыштыр!»

Мафэр жьоркь хъазырэу шытыгъ. Зэйтн чъыгхэр зыдэт хэтжъыем шылажъэзэ пштынэу игъо ифэгъэ адыгэлIэу тырку гъончэдэж быхъур зыщыгъым пкIэнтIэпсэу къечъэхьэрэм псынэпс псы чыылэагъэр тырикIээ ыпкъышъол ыгъэуачыIэагъ ыкIи ыукъэбзыгъ, ащ тетэу амдэзыр ышти, ечэнд нэмазым ишIын фежъагъ. Илъэсик-блы горэ зыныбжыштыр пшэожъыеу игъусагъэр ащ къыкIэлъырыкIоти, цукумэ хаутыгъэ гъогужъэу хэтжъыем пхырыкIырым дэжэ кIуагъэ цу онтэгъушхохэр зыкIэлIэгъэ ку лъхъанчэу къэблагъэрэм еплъынэу. Кушэрэхъхэр зылонIэрэ мэкъу Iэтэхор къиуштым фэдэу тесысыхъэзэ блэсыкIырэр шлогъэшIэгъонэу сабыир дэплъыештыгъ. Цукум ыуж итэу, мо кухъэшхор къимыуным лъыплъэрэм фэдэу, зи хымышIыхъэу кIэлъэкIоми, ар иамалэу зыщыхъужьырэ лIыр къэуцуи, сабыим зыкIыфигъэзагъ:

— Хэтмэ уащыца, кIал? Хэт урикIал?

Шъэожъыем ащ лъыпытэу джэуап ритыжъыгъ. Зыщыци, ылъэкъуацIи, ятэ ыцIи, ары пакIошъ, янэ къызхэкIыгъэмэ альэкъуацIи рилуагъэх.

— Тхъапша уныбжыр? ЕджапIэм окIуа? Шы-шыпхъухэр уилэха? — Зи упчIэм нэмыкIхэр къыкIэлъыкIоштыгъэх, жыхъарзэм фэдэу лIым ахэр къытырипхъэнкIагъэх. Шъэожъыем джэуапхэр игъэкIотыгъэу жэбзэ къабзэкIэ ритыжъыштыгъэх.

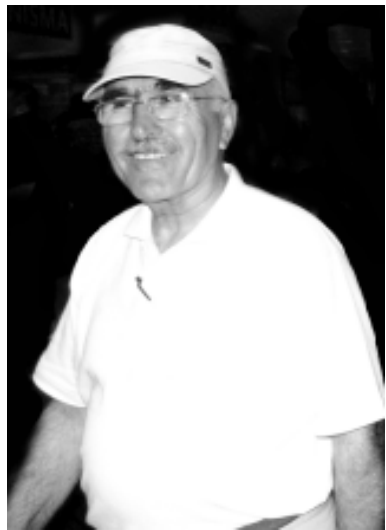
— Дэгъу ащыгъум, уятэ сэлам сфехыжъ, — ылуи лIыри Iукижыгъ, сабыири ятэу нэмаз зышIырым дэжэ лыкIотэжъыгъ.

Мы хъугъэ-шлагъэм зи гъэ-шIэгъон хэлъэп, ащ фэдэ зэдэгущыIэгъу пчъагъэ непэ пшIэу мэхъу, джау сымди, зэштегъэу фэдэу. Ау а такыжъ зауэм шъэожъыем ишIыныгъэ зыфэдэ-штыр къыгъэнэфагъ. ЛIыр кэзупчIэ зэхъум адыгэбзэ къабзэкIэ къыдэгущыIэгъыгъ, ежъ тыркубзэ къабзэкIэ джэуап ритыжъыштыгъ. Адыгэбзэ гушыIэхэр къымылошъхъуэу, ау кыгурылохъу шытыгъ. А шъэожъые цыкIур зэрэадыгэ дунаеу шызэлашIэ джы хъугъэ Нэгъой Яшар арыгъэ.

НэмазшIыныр ыухи ятэ къы-зэтэджыжым: «Сыда, адыгабзэ пшIэрэба, мо лIышхом адыгабзэкIэ узыкIыдэмыгушылагъэр?» ылозэ лъэш дэдэу къыфэгубжыгъ. «Адэ, тат, сыда джыдэдэ тыркубзэкIэ укыздэгущы-Iэра, орба сэзымыгъэшIагъэр?» риложыжыгъ.

Тыркуем идунай адыгэр хэты хъугъэ, къыдэмыгуIэхэрэми, ямыщыкIэгъэ дэдэми. Сабыим изэ-

хашIэ шыIэныгъэм шыщ сурэтхэр къыубытхэу, шъхъэм къынэжъыхъу, ащ нахъи, гум къынэсыгъэ хъумэ шIэжъым хъушъры-хъагъэу мэхъу. Адыгэр Тыркуем зэрэшыхымэр, ежыркIи тыркур зэрэмыкIоштыр цыкIу дэдэу Яшар кыгурылуагъ. Мэщыт зэтэгъэпсыхъагъэм фэдэу еджэ-пIэ дэхэшхоу гушIор нэгум къыкIэшэу зычIэхъагъэм бэ те-

мышIэу игупшысэ IэшIухэр къыщызэпаутыгъэх. Тарихым иурук чIэсэу кIэлэгъаджэр Черкес Этем икъэбар гомылоу къызеIуатэм, ар хабзэм ипыеу зыщыхегъэуэфыкIым, кIэлэеджэ-кIо адыгэ закъоу ежъ классым исыгъэти, ишъэогъу цыкIухэр зэкIэ IушхыпIыкIыхъэзэ къыфыдыреплъэкIыгъэх, урок ужыми къыкIэнэкIэхъэзэ цIэтэдэу «Черкес Этемыр» къыфашIыгъ.

— ЕгъашIи сщымыгъупшэ-жыныу ар сыгум къынагъ, — игу-къэкIыжъхэр лъегъэкIуатэ Яшар.

ЕджапIэм икIыжыи ядэжэ зэ-кIожым, чэфынчъэ дэдэу, мы-хъамелэу янэ къышигъохыгъэри ичыишъхъэ римыгъэхышъу зэхъум къышчышIыгъэмкIэ къеуп-чыгъэх. КIалэм къэбарыр янэ-ятэмэ афиIотагъ, а еджапIэми кIожыныу зэрэфэмыр арилуагъ. Ау ар ны-тымэ къыфадынэи, Яшар гурагъэлуагъ еджэн зэрэ-фаер, ащ нахъ къынылохъэми цыфхэр зэряуалэхэрэр, шIагъэ къызхигъафэмэ ыпэкIэ зэрэлъы-кIотэштыр. Ау ны-тымэ рало-шъугъэп Черкес Этемыр хабзэм ипыеу зэрэшымытыгъэр, ар Тырку Республикар зыгъэпсыгъэу, АтаюрккIэ джы къызнэсыгъэм заджэхэрэ Мустафа Кемаль зери-гъусагъэр. Яшар янэ-ятэхэри ащкIэ бгъэмысэнхъу шытэп, сы-да пIомэ адыгэмэ афэгъэхыгъэу шыIэ къэбархэр Тыркуем щау-шъэфыштыгъэ, арагъашIэгъыгъэп, зэкIэри тыркукIэ арагъэт-хыштыгъэх, тарихъ зымыIэ лъэпкэ зэрэшIыштыгъэм пылтыгъэх. Не-

пэрэ демократиеу е демократием ехышъырэу ялэ хъугъэм ишIуа-гъэкIэ Тыркуем шыпсэурэ ады-гэхэм нахъ зыкIахъэжъэу ауб-лагъ, лъэпкэ пэагъэри къахъа-жыгъ, ежъ хэгъэгум ыцIэ зы-хъырэ лъэпкыым шышхэм ады-гэхэм гъэхъагъэу ялэхэр чIамы-укъошэжъэу, нахъ шыпкъагъэ хэлъэу, шъхъэныгъэу къатхы-хъу рагъэжъагъ. Ау Нэгъой Яшар ицIыкIугъо лъэхъан IорIотэжъ-кIэ зэхамыхыгъэмэ, нэмыкIкIэ лъэпкэ къэбархэр зэрагъэшIэнэу амал ялагъэп. Ежъ Яшар хасэ-хэр IэкIыб ышIыштыгъэхэп, ахэм къащызэрэугъоирэ адыгэмэ ахъхъаным, ахэдIоным, лъэпкэ гумэкIыгъоу къалэтыхэрэр ыгу-чIэ нэсэу зэхышIэнхэм ренэу пы-лтыгъ. Нэужым, нахъ зыкIызеIэ-тым, еджапIэри къызызэрэнэ-кIым, Стамбул дэт тхылъеджэпIэ иныр икIуапIэ хъугъэ, адыгэмэ афэгъэхыгъэ тхыгъэу чIигъуатэ-рэр зэкIэ ыджыгъ, Черкес Эте-мыр зыфэдэ шыпкъэри зэри-гъэшIэжъыгъ. ЗизэхашIэ зыпсы-хъэрэ кIалэм гушхуагъэ ащ зы-хыригъэгъотэжъыгъ, илэпкэ шIулэгъоу фишIырым хыригъэ-гъэхъагъ, IофышIухэм, лъэбэ-къукIэхэр ыдзынхэм къафигъэ-ушыгъ.

А лъэхъаным Нэгъой Яшар адыгэгъу шыпкъэ илэу хъугъа-гъэми, адыгабзэкIэ мыгушыIэ-шъоу, ащ фэшI кIын ылъэгъоу, ар емыкIукIэ зыфилъэгъужъэу хэтэгъ. Америкэм шыпсэурэ адыгэмэ рагъэблагъэ Нью-Джер-си зэбыным, адыгабзэм епхы-гъэу къышчышIыгъагъэр ыгу къэкIыжыи къэси кIын елэгъу, икIэрыкIэу а хъугъэ-шлагъэр ынэгъу къыкIэуцожьырым фэд. Нэтхъо Къадырэу адыгэ дунаим шызэлашIэрэм Яшар хасэм зыдиши, тилъэпкъэгъухэм нэ-луасэ афишIыгъэ ыкIи кIэлэ хъа-кIэр утыгум ит микрофоным къыригъэблэгъагъ. Адыгэбзэ гушыIэхэмкIэ адыгэхэм шIуфэс къарихынэу, игуфэбагъэ алгыгъэ-Iэсынэу Яшар фэягъ, ау зы гу-шътэ ыжэ а такыжым къыдэ-зыгъэп. Ар укIытэжыгъэ, ынэ-гушъхъэхэр къэулыжыжыгъэх, а чIыпIэм пхырызы шIонгуагъ, ау хъуштыр хъугъэхагъэ.

— Микрофоным секIолIэфэ лъэбэжъу заулу сыдзыгъэм хъа-забу сщэчыгъэр непэ къызнэ-сыгъэми сщыгушпэрэп, — ыгу къэкIыжыи Яшар.

МэфишIырэ Америкэм къэ-тынэу шытыгъэ кIалэр шъхъа-кIом зэришхырым къыхэкIэу пчыхъэзэхъэм зыхъажажъэм къы-кIэлъыкIогъэ мафэм Стамбул быбыжыгъэ. Тыркуем икIэлэ шъхъаIэ джыри чIыпIэ заулу къыдэнэгъагъ тыркубзэкIэ гушы-Iэнхэр къырамыгъэкIоу адыгэ-

бзэ къабзэр шагъэбзэрабзэу. Ахэр нахъыбэрэмкIэ шхэпIэ цы-кIугъэх е щае зыщешъохэрэ чIы-пIагъэх. Ащ шызэрэугъоирэмэ Яшар нэлуасэ зафишIыгъэ ыкIи акIэдэлукIыгъэ адыгабзэр зы-пкъыригъэхъаным ипшъэры-лэу бэрэ ахахъэу ыублагъ. Ары шъхъае, о уадэмыгушыIэгъу зыхъукIэ, ежъхэри къыпфэешт-хэп, къызэрэшагъэзыерэр зэхи-

шIи а пкIэ зимыIэ Iофми ыуж икIыжыгъ. Израил шыIэ адыгэ къуаджэу Кфар-Камэ рагъэблагъэ, ащ илъэс заулэрэ къызэтыр ары Яшар гухъалышхоу игъэшIэ гъогу зыдишIыгъэр къызыдэ-хъугъэр. Кфар-Камэ шыпсэурэ-мэ тыркубзэ ашIэгъыгъэп, ежъ джуртыбзэм зи хишIыкIышты-гъэп, зэрэзэгъурылонхъу шыIэгъэ закъор адыгабзэр ары. Джау-штыгъ, фэхъу-фэхъышхоу Нэгъой Яшар адыгабзэр зэригъэшIагъ. Джы марышъ, сэ, ащ илэпкъэ-гъу нахъыкIэу Адыгеим къыкIы-гъэр, адыгабзэкIэ сьдэгущыIэ, шыIэныгъэ гъогу гъэшIэгъонэу къыкIугъэм зыщысэгъэгъуазэ.

Яшар гушыIэгъу сыфэхъыгъагъэмэ, сьдэгущыIэ сшIэныи ар джыри студентызэ революцие движением зэрэхэлъэжъагъэр, дэ академиеу зыщеджэштыгъэм ипэшэ адыгэлIым игъусэу те-тыгъо зилэхэм зэрапэуцужы-гъагъэр, ащ дунэееплъыкIэу илэр зэрэзэблихъугъэр, е игъашIэ лъэпкъым фигъэхъыгъэмэ, е гупшысэ куухъу адыгэмэ афэшI-кIэ илэхэр...

— Илъэс шэкI-шъэныкIокIэ узэкIэлэбэжъмэ, мы непэрэ ма-фэм тилъэпкъкIэ къыддэхъухэ-рэр пкIыхъапIэи тлэгъугъэхэп, къытаIуагъэми тшIошъ хъу-ныеп, — къелуатэ Яшар. — АдыгабзэкIэ тамыгъэгущыIэу, типсихологиэ къытфызэблахъоу, гулыгъэр зыфэдэр тымышIэу тыщагъэIэным пылтыгъэх, бэ къадэхъугъэри. Ау шыкур сэ непэ сэлэ тиныдэлъфыбзэкIэ тыгушыIэн тэлъэкIышъ, тиорэд-

хэр къэтэлэхышъ, тикультурэ ду-наим шьатэгъэшIэгъушъ. Тине-пэрэ ныбжыкIэхэр тигугъапIэх. Ахэм Интернетыр къызфагъэ-федэшъу, къэбар зэфэшъхъаф-хэмкIэ зэхъожьых, лъэпкъым фэ-гумэкIыхъу къахэкIырэр нахъыбэ мэхъу. Урысыемрэ Тыркуемрэ демократием игъогу зэрэтэхъа-гъэхэр къызфэдгъэфедэзэ, ады-габзэр къызэрэдгъэнэжъыштым, тызэрэзэхъажажъыштым тапы-лын фае.

Нэгъой Яшар шъэожъыерэ пшъэшъэжъыерэ илэх. Ахэр еджагъэх, ины хъугъэх ыкIи шъхъадж ишыIэныгъэ гъогу рэкIо. Апэрэ шъхъэгъусэмрэ ежыррэ зэхъыжыныхъу хъугъэ, насыпэгъу зэфэхъугъэхэп.

— Лъэпкэ Iофмэ сапылты-ныр, адыгэмэ сишIуагъэ язгъэ-кIыныр анахъ идее пытэу сэ силагъэмэ ащыш, ар шъхъэгъу-сэм къекIуштыгъэп, — шъхъэ-ихыгъэу къелуатэ Яшар. — КIа-лэхэр ины зэхъухэм тызэбгъодэ-кIыжыгъ.

Адыгеим шыщэу, Ешэмэ япхъоу Светланэ 1993-рэ илъэ-сым Нэгъой Яшар шъхъэгъусэ фэхъугъ. НэбгыритIури лъэпкэ Iофхэм чанэу апылтых, амал къызэрихъэу адыгэмэ Iэпылэгъу афэхъух, зэгурэлэх, насыпшIо-хъу зыдышIэх. Сэри зэшъхъэ-гъусэмэ яадыгагъэ, яшэн-зекIуа-кIэхэр синэрылгъэгъугъ. Гъэма-фэм АР-м и Къэралыгъо Со-вет — Хасэм идепутатэу КIэр-мыт Мухъдинэ зэхышъэгъэ кIэлэ-цIыкIу къышъокIо ансамблэу «Нэфым» сыригъусэу Тыркуем сызышIэм, яунэ сисыгъ. Сэ си-зэкъуагъэп, Адыгеим къыкIыгъэ лыкIо нэбгырипшI фэдиз тыхъу-штыгъэшъ, тхъамафэм къыкIоцI зыми тыщагъэкIагъэп, дахэу тахъэлагъ, анахъ хъэкIэ лъапIэмэ афэдэу къытпылтыгъэх.

«Нарт-тур» зыфиIорэ фирмэм ипашэу Нэгъой Яшар зэрэш-тыр, Стамбул дэт хасэм зэрипа-шэр, адыгэ куп пчъагъэ зэреуа-лэрэр, ахэр къызэрэришэкIы-хэрэр, яунэ зэрэригъэсыхэрэр, адыгэхэр къэзэрэшIэжыныхэм, зэхъажажыныхэм зэрэдэлажъэрэр хэткIи шъэфэп, лъэш дэдэу зэ-кIэхэми ащ фэшI тыфэрэз!

— Цыфыр къэхъу, шIэлэ, игъашIэ ыухмэ, идунай ехъожьы. Ары шыIэныгъэр зэрэгъэпсы-гъэр, ау о ушIэлэфэ пшъхъэ за-къомэ узфэгъэсугъэр зы къуэрэжэ цыкIуым уфэд, — хегъэуэфы-кIы Нэгъой Яшар. — Нэбгырэ пэпч лъэпкъым иамал къыхъы-рэр фишIэн фае. Джащыгъум пшIошъ гъэхъу адыгэр зэрэмы-кIодыжыштыр!

ДЭРБЭ Тимур.
Сурэтхэм арытхэр: **Нэгъой Яшаррэ ишъхъэгъусэу Свет-ланэрэ.**

Гум имыкIыжъышты мафэхэр

Псауныгъэр зыщагъэпытэрэ спортлагерэу «Лань» зыфи-Iорэм тизыгъэпсэфыгъо уахъ-тэ гъэшIэгъонэу шьдгъэкIуагъ. Адыгэ Республикэм испортс-менхэр купым хэтэгъэх. Ки-лометрэ 40 фэдизкIэ зыгъэпсэ-фылIэр Мыекъуапэ пэчыжъ.

ЧыпIэр дахэ. Къушъхъэхэр, мзышхохэр, пцэжъые зыщеш-хэрэр нэлъэгъум итых. Жыым икъэбзагъэ гушыIэкIэ къэлотэ-гъошIоп, зыгъэпсэфыпIэр збг-гъэлэгъуныр нахъышIу. Яхэнэрэ отрядым капитанэу Джэнэт иIагъ, Иринэ ащ игуадзэу шытыгъ. Ти-

спорт ухъазырыныгъэ хэдгъэ-хъоным тызэрэпылым дакIоу, зекIо цыкIухэр зэхатшэшты-гъэх. Пчыхъэм дискотекэхэр ти-Iэштыгъэх.

ТIопсэ районым изыгъэпсэ-фылIэхэри тшIогъэшIэгъоуны-гъэх. ПсышIопэ районым ипсэу-

пIэхэри, икыушъхъэпсхэри гум рехых. ДэкIояпIэхэр дахэх, лъэ-гъупхъэх. Цыф лъэпкэ зэфэ-шъхъафхэм талукIагъ. Адыгэмэ ятарихъ нахъ куоу зышъыдгъэ-гъозагъ.

Дэгъоу тагъашхэщтыгъ, нэ-луасэ тызыфэхъугъэр макIэп. Адыгеим ехылылэгъэ къэбархэр къафэтIотагъэх. Тизыгъэпсэ-фыгъо уахътэ зэрэдгъэкIуагъэр

егъашIи тшыгъупшэжыштыгъ. Ащ фэдэ мэфэ гушIуагъохэр зэрэтилагъэхэм фэшI Адыгэ-къалэ иадминистрацие, дзю-домкIэ тренерхъу ХъакIэгъогу Казбекрэ Чэтыжэ АлырIэ лэ-шэу тафэрэз. Мы мафэхэм спорт зэнэкъокъумэ зафэтэгъэ-хъазыры.

**ГАНИНА Джэнэт,
ГАНИНА Ирин.**

ШыкIэ-амалыкIэхэм альэхъух

Адыгэкъалэ дэт ублэпIэ еджапIэу N 6-р шыкIэ-амалыкIэхэм алыхъурэ, ахэр ыгъэфедэхэзэ Iоф зышIэхэрэм ащыщ. Урысыем шызэхашэрэ ушэтынхэм, республикэм шыкIорэ зэнэкъокъухэм ахэлажэ ыкIи теклоныгъэ къащыдехы. Ащ фэдэу «ЕджапIэр псауныгъэм зышыфзасакъухэрэ чIыпI» зыфиIорэ ушэтыным, ублэпIэ еджапIэм ифедеральнэ къэралыгъо шапхэхэм яушэтынкIэ, егъэджекIэ амалыкIэхэр гъэфедэгъэнхэмкIэ республикэ зэнэкъокъухэм ащ мызэу, мыIоу теклоныгъэ къащыхыгъ. Къэралыгъо шапхэхэу джы мыгъэ зыхэхагъэхэр ауплэкIунхэу зышырагъэжыгъэхэм мыр ащыщ. ШыIэныгъэм къызэригъэлагъорэмкIэ, ублэпIэ классхэр хэушхъафыкIыгъэу еджапIэм шеджэнхэм мэханэ иI, дэгугъэ хэлъ. Сабыйхэр ялэгъухэм ахэтых, я 10 — 11-рэ классхэу еджэным нэмыкI лъэныкхэхэр зышхъэ илхэм акIырыпллынхэу амал яIэп.

Ащ фэдэу зэлэгъу кIэлэцIыкIухэр зычIэс еджапIэр ны-тыхэм нахъ кыхахы. Ащ ишыхъат ны-тыхэм ягуапэу ясабийхэр мыщ къызэрагъакохэрэр, параллельнэ классхэр еджапIэм бэу зэриIэхэр. Мы илъэс еджэгъум ащ фэдэу параллельнэ классы 3 аштагъ. АмалыкIэхэм алыхъоу, ахэр ыгъэфедэхэзэ еджапIэм Iоф шызышIэхэрэм ащыщ Хъэкомэ Эльмирэ.

КIэлэгэгъджэ училищым ыуж Тыгъургъой еджапIэм илъэс 12 Iоф шышIагъэу, опыт гъэнэфагъэ иIэу ар мыщ къэкIуагъ. Джы илъэси 6 хъугъэу еджапIэм щэлажэ.

Эльмирэ ригъаджэхэрэр я 3-рэ классым исых. Ау ахэр кIэлэгэгъаджэм зишIэхэрэр бэшагъэ, кIэлэцIыкIу IыгыпIэм кIо-зэ ахэм Iоф адишIагъ, еджапIэм фигъэхъазырыгъэх. Бэрэ зэрахэтыгъэм, апэлагъэ зэрэхъугъэм пая, хъаумэ ыгукIэ зэрафэшагъэр зэхашIа, загъорэ «мама» аIоу къеджэхэу, еIанэ къаIэкIэIуагъэм пае укIытэжхэу кыхэкIы. Ащ фэдэ зыхъукIэ, «ары, сэ еджапIэм сышшыгуамам» арегIо. Сабыйм узэрэфыщытыр

зэкIэми анахъ дэгъоу кыгурэIо. Хъарамыгъэ угу фильымэ, «мама» кыуиIошгуштэп.

«ЕджапIэр псауныгъэр зышагъэпытэрэ чIыпI» зыфиIорэ проектымкIэ мыщ Iоф гъэнэфагъэ щашIэ. Ащ фэдэу илъэс заулэ хъугъэу IэзэпIэгъэпсэфыпIэу Шапсыгъ» зыфиIорэм классхэм якIэлэгъа-

джэхэр ягъусэхэу макIох. Санаторием шеджэх ыкIи къащелазэх.

Псауныгъэм икъэухъумэн фэлэжэрэ нэмыкI Iофтхъабзэхэри еджапIэм шызэхашэх. Ахэм зэу ащыщ сабийхэм акIуачIэ зыпкэ изыгъэуцожырэ кабинетым иIофшIэн. Ащ кIэлэцIыкIухэм физкультурэ щарагъэшыI, массажым, нэмыкI Iофтхъабзэхэм атэгъэпсыхъгъэ Iэмэ-псымэхэр мыщ чIэтых. УблэпIэ еджапIэм фэгъэхъыгъэ шапхэхэм кIэлэцIыкIу урок ужым Iоф дэпшIэныр

къыдалыгътэ. Ащ епхыгъэу сабыим зигъэпсэфынэу амал иIэн фае.

— Егъэджен Iофым сыда кIэу кыхэхъагъэр, сыда зэхъокIыгъэ хъурэр?

— ТапэкIэ анахъ мэханэ зыIагъэр еджэныр, шIэныгъэ ягъэгъотыгъэныр арыгъэмэ, джы ащ дакIоу сабыир шыIэныгъэм хэщэгъэным мэханэ раты, ащ тегъэпсыхъагъэу пIуныгъэ IофшIэныр зэхашэ. УблэпIэ еджапIэм чIэкIынышъ гурытым

кIоным сабыир фэхъазырын фае.

Шапхэхэм анахъ мэханэ зэратырэр кIэлэцIыкIур Iуш хъуныр арэп, цыф хэхъэкIэ-хэкIыкIэ ышIэныр, шыугъоныр хэмылэу нэмыкIхэм ягъэхъагъэхэм ащыгушIуIыны ылъэкIыныр ары.

— Урокым ехылагъэу къэпIон хъумэ...

— КIэлэгэгъаджэм ыгу рыхышт-рымыхыштым емылгытыгъэу кIэлэцIыкIу ишIошIхэр урокым къыщIонхэ, ахэр къыгъэштыпккъэжынхэ фае.

— Шапхэхэм гигиенэм ылъэныкхэкIэ еджапIэм амал дэгъухэр иIэнхэ фаеу къыдалыгътэ. Шыо шыуиеджапIэ ахэм атэгъэпсыхъагъэ?

— Ащ фэдэ шапхэхэм илъэс зытIушIкIэ атэхэзгъуай, ау ахэм такыфэкIо. Тэ тиеджапIэкIэ класс пэпчэ компьютерхэр, экранхэр ыкIи проекторхэр ачIэтых. КIэлэцIыкIухэм ашIогъэ-шIэгъонэу ахэмкIэ Iоф ашIэ. Шыпккъэ, кIэлэгэгъаджэ пэпчэ компьютер иIэп, ау игъорыгъоу ащ тыкыфэкIон фае. Непэ компютери, электроннэ тхылги сабий пэпчэ иIэн ылъэкIыштыгъоп.

— О уиофшIаIэкIэ адрэхэм афэмыдэу

бгъэфедэрэ амалхэр уиIахэ?

— КIэлэцIыкIухэр яамалхэмкIэ зэфэдэхэп. Сэ зы сабыим адрэр езгъапшэрэп. Апэрэ классым сштэгъэ кIэлэцIыкIу хэхъоныгъэ зэришIырым сылгэплгъэ. ЫшIэрэм хигъэхъагъэмэ, «ухъупхъэ дэд, мазэм къыкIоцI нахъ дэгъоу укъеджэ ухъугъ» есIо. Сабыйхэр анэгухэмкIэ зэрэзэфэмыдэхэм фэд, япсауныгъэкIи, еджэнымкIэ яамалхэмкIи зэфэшхъафых. Зым псынIэу кыгурэIо, адрэм нахъ уфэсакъын фае. Ежъ адрэм ышIэрэр зэрымшIэшхурэм е нахъ жъажэу къызэрегъурылорэм темукIытыхъаным упылгын фае. Нытыхэми ясIо якIалэ нэмыкIым рамыгъэпшэнэу. «Модрэр дэгъоу еджэ, о уеджэшхурэп» рамыIонэу сялгъэIу.

Мары зы кIэлэгэгъаджэ сIи кIэлэцIыкIу IыгыпIэми мыкIуагъэу, зыхэхэхэми анахыжъэу. Ерагъэу пычыгъохэр зэпIэгъэуцожэзэ къеджэ. Ау тэркIэ гушIогъошхуагъ зы такыкыым гушIыпIым къыздэджэм. Ежъыри ащ щэгъушIуIы. Текстым тыри-тхыкIышшоу хъугъэшъ, ари теклоныгъэшхоу тэлыгътэ. МыукIытэным, коллективым шымыщ фэдэу къышIомышIыным тыпылгъ.

— IофшIаIаIэр уиеджапIэ, уикласс къащегъэжъэныр псын-кIэп. Сыдигъуи кIэм цыфхэр къегъэщынэх. Шыо сыдэуштыу шэпхъа-кIэхэм атэгъу шыуеджэнэу ежъугъэжъэагъа?

— Урок ужым кIэлэцIыкIухэм нахыбэу Iоф адэтшIэным къышедгъэжъэагъ. АпэрэмкIэ бэ къыдгъурымыIоштыгъэр. ЕIанэ Интернетыр къызыфэдгъэфедэу, ар упчIэжъэгъу тIшэу едгъэжъагъ ыкIи Iофым тызыIэпишагъ. Тэ тиеджапIэ базовэу щыт, мыщ шхъэхыхыгъэ урокхэр, семинархэр бэрэ шызэхашэх. Тэри упчIэжъэгъу ташIы, къэкIуалIэхэрэм яIофшIаки щысэ тфэхъу.

ЕджапIэм ныбжэ хэкIотагъэ зилэу бэп Iутыр. НахыбэрэмкIэ илъэс 30 — 45-рэ кIэлэгэгъаджэхэм аныбжыыр. Коллективыр зэгурылоу зэдэлажэ, зэкIэми а зы Iофыр зэрэшIэрэм ахэр нахъ зэпэлагъэ ешIых, зэупчIыжых, зэдэлэжых. КIэлэгэгъаджэхэм азыфагу зэмызгъыныгъэ къызэрымыхэрэм, коллективым хэтхэр зэрэзэпэлагъэхэм еджапIэм идиректорэу Чэтыжъ Маринэ ишIогъэшхо хэлъ. Коллективым дэгъоу Iоф ышIэнымкIэ пащэм бэ елгытыгъэр.

— КIэлэгэгъаджэр еджапIэм сыд цызылыгъыр? Зэресагъэр ара, зыдэ-кIон зэрэщымылэр ара?

— КIэлэцIыкIухэм шIульгъоу афырилэр ары. Ахэм гукIэгъу афыуимыIэмэ, уиIофшIэн кын дэдэ къыпшыхъушт. Сэ сугуапэу еджапIэм сыккъэIо. Си-цIыкIугъом къышегъэжъагъэу кIэлэгэгъаджэ сыхъумэ сшIогъуагъ. Сэ мы къалэм дэт еджапIэу N 2-р къэсыухыгъ. ШьонтIыжъ Бэлэ Рэмэзанэ ыпхъур класснэ пэшагъ, Кушмызэкъо Людмилэ Мыхъамэт ыпхъум нэмыцыбзэр тигъэхъыштыгъ. Ахэм сяхъуапсэу сакIырыплгыштыгъ, афэдэ сыхъумэ сшIогъуагъ.

СИХЪУ Гошцагъу.

Лэжыгыгъэ лъэпкъышхуэр къыжажык

Мэкъумэщ хъызмэтымкIэ Адыгеим ит научнэ-исследовательскэ институтыр мэкъумэщ шIэныгъэхэмкIэ Урысые иакадемие иподразделениеу цыт. Ар къызызэуахыгъэм къыщегъэжыгъэу Адыгэ хэкум, джы республикэм, мэкъумэщым зыщегъэушъомбгъуэгъэным ыкIи гъэхъагъэхэр щегъэшлыгъэным фэлажъэ.

Институтыр илъэс 50 зэрэхуэрэр шэклогъу ма-зэм хагъэунэфыкIышт. МэфэкIыр къэмысызэ ащ ипашэу, мэкъумэщ шIэныгъэхэмкIэ докторэу Тыгъужь Рэщидэ институтым гъогуу къыкIугъэр, гъэхъагъэу ышлыгъэхэр ыкIи тапэкIэ Iофыгъоу зэшIуихыштхэм къатедгъэгушылагъ.

— Рэщид, Адыгэ НИИСХ-р Адыгеим къыщызэуахынэу зэрэхуэгъагъэр къытфэуатэба.

— ИкIыгъэ лIэшIэгъум ия 60-рэ илъэсхэм Адыгэ хэкум мэкъумэщ хъызмэтым гъэхъэгъэшхуэр щышIыхуэу ригъэжъэ-гъагъ. Чыгулэжъхэм шыкIэ-шIоу агъэфедэхэрэм научнэ лъапсэ афэшIыгъэн фэягъэ. А Iофыр зызэшIуахыкIэ, зэрэхэкоу мэкъумэщ отраслэм хэжъоныгъэ-хэр джыри зэришIыштым ин-

ащыщ станцием ипашэ шIэныгъэ IофхэмкIэ игуадзэу А.Б. Глуховскэр, ар нэужым Пшызэ шъолырым ыкIи Адыгеим щызэ-лъашIэрэ ученэ хуыгъагъэ. Апэрэ ученэ секретарыгъэр В.И. Рулинар ары.

1970-рэ илъэсым станцием тхьаматэ фашIыгъагъ экономическэ шIэныгъэхэмкIэ кандидатэу В.П. Смоленцевыр. Ащ игодзагъэу Ажигоевыми Iофышхо ышлагъ, ар мэкъумэщ шIэныгъэхэмкIэ апэ доктор хуыгъагъэхэм ащыщ.

— Илъэс 50 шъузэ-рэхуэрэр зэрэтигуапэр къышхотэло, сьд фэдэ гъэхъагъэа ащ пэжыгъохыхэрэр?

— ШIагъэу тилэр макIэп. Ахэм ащышхы аужырэ илъэсхэм

гъэхуэ шъушIоигъо Iофыгъохэм тащыгъэ-гуазэба.

— ШIэныгъэ уплэкIунхэр зыгъэцкIэн цыфхэр тилэх, ахэм тапэкIи лъэпкъыкIэхэр ыкIи якъэгъэкIын епхылышIэшт технологиякIэхэр ахэр ары къыхъ-зыхышхуэр. Ау ахэм апае машиннэ-тракторнэ парк зетегъэ-псыхъагъэ непэрэ мафэм диштэу, приборхэр ыкIи оборудованиер кIэхуэ тишыкIагъэх. А пстэуи мылгъу бэкIае ахэплъхъан фае. Урысые академием къытфитIуп-щыр ахышхэр икIурэп, макIэ. Тэ къыхъэгъэщырэ ыкIи дгъэунэфырэ IофхэмкIэ тэр-тэрэу хъызмэтшIаплэхэм ахыщ къащыдтэ-жыын тлэкIышхуэ, ау непэ мэкъумэщ хъызмэтым пылхэр нахъ псынIкIэу хахъо зэрашIы-щтыр ары зэгупшысэхэрэр нахъ, проектыкIэхуэ тапэкIэ шIогъэ-шхо къафэзыхышхуэ икIоу анаIэ атырагъэтырэп. Арышъ, къэралыгъо ахыщкIэ Iэпылэгъу къытфэмыхуэхэм, тиинститут Iофэу ышIэрэм къыщыкIэн ылтэкIышхуэ.

ТиIофыгъохэр тиамалхэмкIэ зэрэзэшIотхышхуэ тыпылхуэ, ау тишыкIэгъэ пстэури тэр-тэрэу зэрэзэтымыгъэгъотышхуэтыр гъэнафагъэ. ТэгумэкIы, Iофым тыпылхуэ, тапэкIэ Iэпылэгъу къытфэхуэхэм тышхуэгъу.

— Рэщид, Адыгэ Республикэм имэкъумэщ хъызмэт непэ зытетым сьдэушхуэу уеплъыра, ащ хэжъоныгъэхэр тапэкIэ джыри ышIыххэм ушхуэгъа?

— Аужырэ лъэжыгъым мэкъумэщ хъызмэтым зыкIиIэтыжы-нымкIэ макIэп республикэм пашIагъэр — лэжыгъэ бэгъуа-гъэ къахыжыкIы, тыгъэгъазэр бэу къагъэкIы, чэт зыхуэхэрэм, къо-хэр зылыгъэхэм япчъагъэ хэжъо, рапсыр, пынджыр, натрыфыр зышхуэхэрэ чыгухэр нахыбэ мэхуэх. Тызхэт бэдэр ыкIи эконо-мическэ зэфышхуэтыкIэхэм джы къыуагъашIэ хэжъоныгъэ уилэ-ным пае пшIэн фаехэр.

Арэушхуэу щытми, тишыкIа-гъэхуэ, ау тIэкIэзыжыкIагъэхуэ Iофыгъохэр щыIэх. Умылэгъу-нэу щытэп агропромышленнэ комплексым хэжъэрэ сферэхэм ащышхуэр зэрэшымылэжыкIэхэр. Коцэу ыкIи тыгъэгъазэу амы-укъэбзыгъэу республикэм ращы-рэр макIэп. Къэралыгъо про-граммэ гъэнафагъэхэр щыIэхэ-ми, мэкъумэщым щышхуэ шъып-къэхуэ фермерхэр зэкъуахыхэр-рэп къагъэкIыгъэр ащэнымкIи, переработкэ шIыгъэнымкIи, ащ ишIуагъэ инэу къахышхуэ. Лэ-жыгъэ Iухыжыгъом шэфын-щэжыным пылхуэ цыфхэр хэба-икIых. Былымхуэным зыкIиIэ-тыжыкIагъэу. Чыгулэжыгъом къызетахэкIэ, ащ ишыкIэгъэ ве-ществохэр зэрэбгъэгъотыжыкIэхэ фаер нахыбэм агъэцакIэрэп.

Iофыгъоу зигугъу къэтшIы-гъэхэр зызэшIотхыкIэ, Адыге-ир къэралыгъом имэкъумэщ хъызмэт икIэщакIо хуышт, ичы-гухэр зыдэщыкIэ чыплэм ар къэгъэнафагъ.

— Институтым иIофы-шIэхэм, ишIэныгъэ-лэжыгъым шъуимэфэ-кIэу къэблагъэрэм фэ-гъэхыгъэу япIо пшIо-игъом тыщыгъэгъуа-зэба.

— ТиIофышIэхэр ныбжыкI-лэх, чаных. ТапэкIэ мыщ Iоф щызышIагъэхэм къызIэкIагъэ-хыгъэ шIэныгъэхэр агъэфедэхэ-мэ, апэкIэ зэрэлъыкIотэшхуэ-хэр сэшIэ. Ягухэлхэр къадэху-нэу, мурадэу зыфашIыжыкIэхэр агъэцкIэжыкIынымкIэ екIолIагъэ-хэр къыхахыкIэу ыкIи мышъ-хыахыкIэу ахэр агъэфедэжыкIэхуэ афэсIо. ТишIэныгъи тикъарыуи зэхэлхуэ непэрэ охытэ гъэшIэгъо-ным тыхэтышхуэ, зишIуагъэ къэ-кIолIшт шIэныгъагъэхэр республи-кэм имызакъоу, тикъэралыгъо-шхуи пэдгъохыкIэу тшIышхуэ.

Дэгушылагъэр
БОЙКО Сергей.

ститутым иIофышIэхэм яцыхъэ тельгы.

РСФСР-мкIэ министрэхэм я Советрэ мэкъумэщымкIэ Мини-стерствэмрэ яунашхуэхэмкIэ МыекIопэ районым исовхозэу N 7-у «Сочкурортторгым» епхы-гъэу Iоф зышIэщыгъэм Адыгэ хэку къэралыгъо мэкъумэщ опынтэ станциер къыщызэуа-хыгъагъ, ащ илъэс 30 текIыгъэу мэкъумэщымкIэ Адыгэ научнэ-исследовательскэ институт ар хуыгъагъэ.

— Хэтэ институтым зэшIуихырэ Iофхэм лъапсэ афэзышIы-гъэхэр, ахэм ялахъэу чыгулэжыным ишъэфхэр лэжыакIо-хэм къызIэкIагъэхъа-нымкIэ Iофым халхыгъагъэр?

— Опытнэ станцием иапэрэ пэщагъэр В.В. Свириденкер ары, 1963-рэ илъэсым къыщегъэ-жыгъэу ащ пэщэныгъэ дызэри-хъагъ С.В. Смолькиным. Адыге-им мэлхуэным зыкIышхуэным фэшI ащ зэхэщэн-экономическэ Iофыбэ зэшIуихыгъ. Инэу зишIуагъэ къэзыгъэкIуагъэхэм

1973 — 76-рэ илъэсхэм Адыгэ Республикэм иапэрэ Президен-тыгъэу, экономическэ шIэны-гъэхэмкIэ докторэу, профессо-рэу Джарымэ Аслъан Алыи ыкIор станцием ипэщагъ. Органическэ ыкIи минеральнэ чы-гъэшIуэхэм фэдэу къагырэр зы-фэдэр ащ ыгъэунэфыгъ, станци-ем социальнэ ыкIи экономическэ хэжъоныгъэхэр ригъэшIыгъэх. М. ШатIэкIор илъэсипшIэ стан-цием зепашхуэ тугыныр, тыгъэ-гъазэр, шъоушхуэу зыхащIы-кIырэ чыплъыр зэрэбгъэбэ-гъошхуэ апылгыгъ. Поселкэу Подгорнэм кIэлэщыкIу Iыгы-плэ, лабораториэхэр зычIэхэр, псэупIэ унэ, нэмыкI псэуалтэ-хэри щаригъэшIыгъэх. Поселкэм игъогу асфальт тыраригъэлъ-хыгъ, газыр къыдаригъэщагъ. Ащ IэпылэгъушIоу илагъэх игуа-дзэхуэ А.А. Щепотковымрэ В.П. Чубенкэмрэ.

ОПХ-м ипэщагъэх Г.Г. Гам-бург, П.С. Колесниковыр, А. БрантIыр, Н. Е. Токаревыр. Ыужырэ илъэсхэм зэлашIэрэ ученабэ, хэкум ыкIи республи-кэм мэкъумэщымкIэ изалу-женнэ IофышIэхэр ащ щытэжы-гъэх.

зэнтхъ лъэпкъыкIэхуэ «Под-горный», «Мэзмай», «Гъозэ-рышIы», «Верный», джэжыкIыеу АДС-85-р, гъэтхэсэ хыарыхуэ джэжыкIэ къызэрэхэтхыгъэ-хэр, ахэр нахъ дэгъоу къызыш-кIышхуэ чыплэхэм тызэралы-плъагъэр. Хэкум ыкIи респу-бликэм ичIыплэ зэфэшхуэаф-хэм тыгъэгъазэр, соер, натры-фыр къызэрарыбгъэкIышхуэ технологиякIэхэр къыхахыгъэх, экологием ылтэныкIэ тичы-гухэм язытет ауплэкIугъ, нэмыкI Iоф зэфэшхуэафхуэ мэхъанэ зилэхэм апылгыгъэх. Зэнтхъ лъэпкъэу «Верный» зыфилорэмрэ натрыф фыжъэу «Адыгейскэмрэ» къызэрэх-ахыгъэхэм апае патентхэр къара-тыгъэх.

ИкIыгъэ илъэсым я 10-рэ Урысые агропромышленнэ къэгъэлъэгъонхуэ «Быхыгъэ дышъ» зыфилорэм зэрэхэлъжы-гъэхэм, чыгухэр шIуагъэ къа-хуэу зэрагъэфедэхэрэмрэ мэкъумэщ культурэ зэфэшхуэафхэм якъэгъэкIынкIэ технологиякIэхэр къызэрэхыхуэхэрэмрэ апае дип-ломхэр къафагъэшышхуагъэх.

— Джыри къыздэжъу-

Дербэ Яклуб
(1914-рэ илъэсым
тырахыгъ).

ТИХЪАДЖЭХЭМРЭ ТИЕФЭНДХЭМРЭ ЯШУШАГЪЭ ТЩЫГЪУПШЭРЭП

Сайфулин Яхье.

МыекъуапэкIэ «Адыгпро-строим» ипашэу Хьутыжъ Аслъан-хьаджэри сэри Джэджэ-хьаблэ тыщыц. Тызэкшош-ла-хьылэуи щыт. Мэзэ заулэкIэ узэ-кIэлэбэжымэ, нэшхьэигъо Iоф-кIэ чылэм къэкIуагъэу гушылэ-гъу тызыфэхъум, къуаджэм иефэндыхъэхэм, ихъаджагъэхэм ацIэ-альэкъуацIэхэр къэтхыжы-гъэхэмэ зэрэдэгъугъэр къылуагъ.

Ар Iофыгъо псынIкIу зэрэщы-мытыр хэткIи нафэ. Ауми, бэ тетымыгъашIэу яуж тыхъэгъагъ нахь мышIэм, IофшIэнэу тыз-пылтым, нэмыкIуагъэу къыкIуа-хэрэм тагъэхъуэз, Iофыр тIэкIу кIыхьэ-лывхэ тшIохъугъ.

Зигугъу къэтшIышт динлэж-хэр зыщыщыгъэхэ лIакъохэм яныбжыкIэхэм ахэр ашIэхэмэ ягопэнэу, арыгушхонхэу къыт-цэхъу. Непэ, быслымэн диным цIыфхэр гуфит-шъхьафитэу ры-лэжхэнхэу зыхъугъэм, лэжхэнэ чыжыкIэхэм къащыублагъэу ти-щысэтхыпIагъэхэм, джы ахэм ялыагъо лызыгъэкIотэрэ тидин-лэжхэм ягугъу къэпшIыныр къалэжыгъ.

Ащ фэшI Джэджэхьаблэ лъы-тэныгъэ зыщыфашIыр динлэ-жэу, ыныбжыкIэ илъэс 80-м шъхьарыкIыгъэу, егъэджен-пIу-ныгъэм иветеранэу, лIы Iуш гу-бзыгъэу БлэнэгъэпIэ Хьамеди, илъэсыбэрэ чылэм иефэндыхъэу Хьут Хьызыр, нэмыкIхэри ти-упIэжыгъэхэу, тIэпылэгъэхэу мы тхыгъэр къэдгъэхъазырыгъ.

ШIэжышхо зилэгъэ, къэбар къэлотэным фэлэпIэсэгъэ лIы губзыгъэу, заомэр кIэлэегъэджэ IофшIэныр яветеранэу Хьэ-шхуанэкIэ Хьамедэ итхыгъэу къыгъэнагъэхэри (ар шIэжы-пыш, Алахьым джэнэт къы-рет) къызфэдгъэфадагъэх. Ащ къызэригъэнагъэмкIэ, Октябрэ

кIуагъэх, хьаджэ хъугъэхэу къэ-кIожыгъэх.

Джы ахэм ацIэ-альэкъуацIэ-хэр къетлонх. ДжармэкIохэм-кIэ ПабгъуэкIэ Мыхьамэт-хьа-джэр (Тыркубый ятэжыгъ), Амзэнэ-хьаджэр (Аскэр ятэ-жыгъ), Гур-хьаджэр (Хьаджэ-мосэ ятагъ), Мышэост-хьаджэр (Гур-хьаджэм ят), Ныбэш-хьаджэр (Мышэост ышнахьы-жыгъ). Мыгъухэм къахэкIыгъэ-хэр: Матыу-хьаджэр (Яклубэ ятэжэ), ПэшукъыкIэ Индырыс-хьаджэр (Чыхъо ят), Пэшукъы-кIэ Осмэн-хьаджэр (Пыхъу ят), Мыхьамэт-хьаджэ ефэндэр (Джумалдин ят).

ХьэшхуанэкIохэмкIэ Тау-мырзэ ыкIэ Хьамырзэ-хьаджэр, Хьамырзэ ыкIохэу ХьэбрэкIэ-хьаджэрэ ХьагъурыкIэ-хьа-джэмрэ, Абэсэ-хьаджэр. Нэха-хэм хьэджишIагъ: Ибрахимэ-хьаджэр (сытэ Къасимэ ятэ-жыгъ), Псэунэ-хьаджэр (Исма-хьилэ ятэжэ), Пахьирэ-хьаджэр (Хьарунэ ятэжэ). Хьутхэм ащы-щыгъэх Бирам-хьаджэрэ Нэху-ррэ-хьаджэрэ. Джащ фэдэу чы-лэм ихьаджэхэм япчъагъэ къы-хагъахъо ХьуахIохэмкIэ Аб-дзэкIэ Зэчэрые-хьаджэм, Пэ-лыу-хьаджэм, Тыгъужъ Хьапэх-хьаджэм, Хьутыжъ Исмахьилэ-хьаджэм (Заубчрэ Ухьабырэ ятэш), Лыхьурэ Урысбый-хьаджэм, Цэй Тэтэршэо-хьа-джэм, Хьэклэко Зэчэрые-хьа-джэм. Мыхэм тэ къэтлэгъу-жыгъэ ахэтэп. ХьэшхуанэкIэ Хьамедэ итхыгъэу дгъэфадагъэм къызэрэщилорэмкIэ, ежымы къылгъэгъужыгъэхэр Абэсэ-хьаджэр, Осмэн-хьаджэр, Мы-хьамэт-хьаджэ ефэндэр арых ныIэп.

Джы ацIэ къетлон тикъуаджэ щыщхэу, нэпэмыкI чIыпIэхэм ащэпсэхэми, ащэлажэхэми Меккэм шылагъэхэу хьаджэ хъ-гъэхэу непэ къытхэтхэу тызэры-гушхонхэрэм. Ахэр тиефэндыхъэу Хьут Хьызыр, джы а IэнатIэр зыгъэцIэрэ Дербэ Хьамзэт, Хьутыжъ Аслъан Мыекъуапэ шэлажэ, Зерамыку Алджэрые Афпыспэмэ яефэнд, ЦыкIу-ныбэ (Нэхэ) Муслымэт Адыгэ-къалэ, ДжармэкIэ Руслъан Яблоновскэм ащэпсэх. Ахэм ащыщхэм ясурэтхэу къытIэкIэ-хьагъэхэри шъуинэрылэгъух.

Ащ пыздагъэу ефэндэу тила-гъэхэми ягугъу къэтшIыш. Къед-гъэжэн нахь псэалоу, тэ къэты-мышIэжыгъэу чылэ ефэндэу тила-гъэхэмкIэ. Ахэр БлэнэгъэпIэ Сэфэрбий, Дербэ Яклуб, Хьэ-шхуанэкIэ УцужыкIу, Мыгу Хьанэшъу, Мыгу Мурат, Мыгу Мыхьамэт, Хьэпэе Хьаджмос. Зэо ужым къыкIэлъыкIогъэ илъэсхэм тиефэндыхъэхэр Гьонэ-жыкIэ Хьэклэшъау, Цэй Амзан, Сайфулин Яхьер, ХьокIо Ис-

махьил, Мыгу Хьалид, Лыбзыу Къэлэубат, Хьут Хьызыр.

ЗанкIэу къэлэуагъэмэ хъуштыр ахэр зэкIэ (тэ къэтымышIэжы-хэрэри къызэрэтфалотэжырым-кIэ) цыфышIухэу, яунагъохэм-

ЦыкIуныбэ (Нэхэ) Муслымэт.

кIэ лэжыкIэ-псэуахIохэу, щысэ-техыпIэхэу, шIушIэныр, дэхэл-ныр ягунэххэу зэрэщытыгъэ-хэр, ахэм къахIэхъухъажы-гъэхэм ятэ, ятэжэхэм ялыагъэ зэ-рэлъагъэкIуатэрэр ары. Зэралоу,

Хьут Хьызыр.

«мыIэрысэм чэрэз къыпыкIэ-рэп», «еуутырэр ары Iупхыжы-штыр».

Щысэхэр хъоихэми, зытIу горэ къэтхын. Къедгъэжэн къэ-тымышIэжыхэрэ динлэжэ ана-хьыжыкIэхэмкIэ. Хьут Бирам-хьа-джэу ыпшэекIэ зигугъу къэт-шIыгъэм ыкIом ыкIожэ Хьы-зыр динлэжэ, мы аужырэ илъэс 14-м чылэм иефэндыхъэу. Хьу-тIыжэ Исмахьилэ-хьаджэм ыкIом ыкIожэу Аслъан хьаджэ хъугъэ, динлэжэ бэлахъ. Джащ фэд, Нэхэ Ибрахимэ-хьаджэм ыкIом ыкIожэ Къасимэ ыпшэу ЦыкIуныбэ (Нэхэ) Муслымэт-хьаджэ, динлэжыным ыгуи ыпси етыгъ. БлэнэгъэпIэ Сэфэр-бий ыкIоу Хьамедэ динлэжэ, чылэм дэт мэшытым ханэ имы-Iэу екIуалэ. Къыхэзгъэхъожы

сшIоигъор ахэр динлэжыным зэрэпылэхэм имызакъоу, яуна-гъохэмкIэ зэрэщысэтхыпIэхэр, зэрэлэжыкIэ-псэуахIохэр, зыдэ-псэхэрэм, зыдэлажыкIэхэрэм зэ-ряупIэжыгъэхэр, ялыфыгъэхэри дэгъоу зэреджагъэхэр, адыгэгъэ-цIыфыгъэ дахэр ягунэххэу зэрэ-псэхэрэр ары. Тщыгъупшэ пэ-тыгъ Мыгу Мурэтэ-ефэндым ыкIоу зидунай зыхъожыгъэ Хьазизэ. Ар Адыгеим щызэлъа-шIэрэ динлэжыгъэ, «Хэкупотреб-союзим» ибухгалтер шъхьалэ-щыгъ.

Джы ягугъу къэсшIын зэоуж лэжыным къыщыублагъэу непэ къызынэсыгъэм тилэгъэ ефэнд-хэм. Ахэм гушылэ фэбэ заулэкIэ уакъытегушIэныр яфэшъуаш. ГьонэжыкIэ ХьахIшъао «Тхьэм ищыф» зыфалохэрэм афэдагъэу къаIожы, Джэджэхьаблэ имы-закъоу, нэмыкI чIыпIэхэми игу-гъу дахэкIэ ащашIэу зэхэтэхы. ЛымафэкIэ НэхуатIэ (Мыгу-мэ ащыщыгъ) лIы Iуш, бэрэчэт шъэбагъ. Мыгу Хьалидэ теп-лэхьэрэр ихьылыагъ. Цэй Амза-ни, Сайфулин Яхьеми, ХьокIо Исмахьили афэлэжыкIыштыр ашIагъ, шъхьах ямыIэу къоджэ-дэхэм хьалэлэу илъэсыбэрэ афэлэжыкIэхэу, якын адызэ-рахьагъэшъ шIукIэ агу къагъэ-кIыжыкIэ.

Лыбзыу Къэлэубатэ еджэгъэ-шхоу щымытыгъэми, ефэнд шIэ-гуагъ, цыфхэр ыгъэрэзагъэх, дэгъу ехьукIэ игугъу ашIыжы-рэп. Ащ яуж илъэс 14 Джэджэ-хьаблэ иефэндыхъэр Хьут Хьы-зыр-хьаджэу ыпшэекIэ зигугъу къэтшIыгъэр ары. Ащи цыфхэр ыгъэрэзагъэх. Джэджэхьаблэ имызакъоу, Тэухьаблэ иефэн-дыгъ, Нэшукъуай ащэу къы-хэкIыгъ. Пшэрылэ шъхьалэу зыфилытэжыгъэр къиныр къызфэклэгъэ унагъом зыфаер рэхъатэу, бырсыр хэмьтэу, зери-фэшъуашэу фиэгъэцIэхэныр, хьа-дэм ифэлэ-фашIэхэр игъом да-хэу зэрихьанхэр ары. ЫкIи ахэр къыдэхъугъэх, щытхэу хэлъэу ыгъэцIагъэх, джэджэхьаблэхэ-ри тэухьаблэхэри фэразэх, къа-фишIагъэр егъашIэм ащыгъу-пшэштэп, шIукIэ, дахэкIэ агу илгышты.

Къыным изехьан закъоп Хьы-зыр-хьаджэр зыпылгыгъэр. Чы-лэр гъэдэхэгъэнымкIэ, къэхалъэ-хэр гъэкъэбзэгъэнымкIэ, ахэм унэ цыкIуэхэр адэшIыхъэгъэ-нэхэмкIэ, псыр, электроэнергиер адэжэгъэнымкIэ, ахэр къэшIы-хъэгъэнымкIэ, нэпэмыкI Iофы-гуабэхэр зэшIохыгъэнымкIэ ыпшэ ифагъэр бэдэд. Джэджэ-хьаблэ мэшыт дахэ дызыгъэшIы-хьагъэр Хьут Хьызыр-хьаджэр ары.

— Ар дэдэр, Рэмзан, сына-пшIэ теслэхъажынып, — еIо Хьызыр. — Ар язгъэшIынуэ

мылкъу сиIагъэп. Iофым кIэща-кIо фэхъугъэр а лэжыным рай-он администрацием ипэцагъэу Мыгу Рэщыд. Мэшытыр зи-мылкъукIэ ашIыгъэр Иордани-ем щыпсэурэ Тыгъужъ Кемал. Ахэм къытфашIагъэр егъашIэм тшыгъупшэнэп, чылэм ыцIэкIэ «тхьашъуегъэпсэу» ясэлэ. Шъып-къэ, Iофым яуж ситыгъ, чэщи мафи сиIагъэп, сышъхьахыгъэп. Сигъусэщыгъэр Нэхэ Мурат. Тыдэ тымыкIуагъ, хэт темылгэ-Iугъ, мылкъукIэ къыддемылагъ. Ахэр бэ мэхъух. Анахь къахэ-гъэщыкIэ сшIоигъу Хьабэху Ас-кэр, Хьут Адамэ, Блэгъожэ Ти-мур, ЯнэкIо Аскэр, Нэхэ Аз-мэт, Апсэлэмэ Рэмзанэ, нэмы-кIыбэхэри. Мэшытыр 2003-рэ илъэсым къызылугъыгъ. Нэмаз шIыгъом ренэу ащ къекIуалэ-хэрэр БлэнэгъэпIэ Хьамед, ХьокIон Исмахьил, Теуцожэ Мос, Хьутыжъ Арамбий.

Корр.: Ары шъхьае, мы аужырэ мазэхэм мэщы-тым Iоф ышIэжырэп, азэнаджэм ымакIи къэ-лужырэп. Дээр, цыф-хэм ягукъауи къыослон, ефэнд IэнатIэр къызэ-рэгъэтылгыжыгъэр ары.

— Мы Iофыр зытIо-зыщэ къысэпIокIыгъ, нэмыкIыбэхэми къысалагъ, — еIо Хьызыр. — Ау сыфаеу а IэнатIэр згъэты-лгыжыгъэп. Сипсауныгъэу къы-зэщыкIуагъ, сфэуахIыжырэп. ЗэкIэми шъошIэ мэээ заулэ сы-мэджэщым сызэрэчIэлгыгъэр. ШорышIыгъэ мы Iофым хэлъэп, Алахьыр сишыхъат.

Джэджэхьаблэ чIыпIэ коим ипашэу Уджыхъу Алий къызэрэ-тиIуагъэмкIэ, джэджэхьаблэхэм джы ефэндэу яIэщтыр Дербэ Хьамзэт-хьаджэр ары. Ар кIэ-лакIэ, динми ишъыпкъэу пылэ. КIэлэ шъаб, рэхъат. Цыфхэр зэ-хищэнхэ, ыгъэдэлонхэ, ыгъэрэ-зэнхэ зэрилэжыкIыштым яцыхъэ

Дербэ Хьамзэт.

тель. Тэгугъэ ыпэкIэ чылэм иефэндыхъэхэу Сайфулин Яхьем, Лыбзыу Къэлэубатэ, Хьут Хьы-зыр-хьаджэм ягъогу рыкIонэу, ахэм афэдэу цыфхэр зэришэн-хэу, ыгъэрэзэнхэу, ищытхэу аригъэлонэу.

НЭХЭ Рэмзан.

Лыбзыу Къэлэубат.

революцием ыпэкIэ Джэджэ-хьаблэ щыщ нэбгырэ 25-рэ хьа-джэ хъугъэхэ. А лэжхэнэ чы-жыкIэ самолети, мэшIокуи, ав-тобуси зэрэщымылагъэхэу, ащ фэдиз цыфхэр илъэс зэфэ-шъхьафхэм чылэ цыкIум дэкли-хэу лэсэу Меккэм дэт Чабэм

Адыгэхэр абзэкIи яхабзэкIи зы лъэпкьых

Адыгабзэмрэ адыгэ лъэпкьымрэ языхтэ ехьыллагъуу еплъыкIэ зэфэ-шъафхэр шыIэх: общественнэ лэ-жъакохэм ащыххэм, бзэIофышIэ заулэ зэрэхэтэу (Къомахо М., Тхьар-къохо Ю., Гыш Н., нэп.), адыга-бзэр бзитIоу, адыгэхэри лъэпкьитIоу гошыгъэхуу алытэ. НэпэмкI еплъы-кIэмкIэ, адыгэхэм зы бзэ алул, зы лъэпкьых. Мыщ фэдэ екIолIахэр къыушыхатэу джыри хэгъунэфы-кIыгъэ аргумент зымы къыхыгъэп. Ащ фэдэ зэпуцурэ еплъыкIэхэм нэфа-гъэ ахэлъхьэгъэным пае зэкIэмэ апэу бзэшIэныгъэ екIолIахэр гъэнэфагъэ иIэу зэхэфыгъэн фае: зэтемыфэрэ гу-шыIэкиIитIур бзэ зэфэшъафхэ, хъау-ми зы бзэха? ЕтIани къыдэлъыгъэгъэн фае идиомэ (гушыIэкиIэ) зэфэшъа-фитIум азыфагу гъунапкъуу иIэр къэ-гъэнэфэгъэным пае бзэшIэныгъэм иамалхэм анэмкIэу экстралингви-стическэ (бзэшIэныгъэм шъхьащыкI-рэ) факторхэм мэхъанэшхо зэрIэр.

Тэ къызэрэпIошIырэмкIэ, адыгэхэм зэкIэмэ зы ныдэлъфыбз алулыр — адыгабзэ. Ар наречиитIоу (гушыIэ-кIитIоу) гошыгъэ: шъхьагъ гушыIа-кIэр ыкIи кIэхэ гушыIахэр. Изыры-зыгъокIэ наречие пэпчъ мыщ фэдэ диалектхэр хэхьэх: шъхьагъ гушыIа-кIэм хэхьэх баксан, быслъэнэи ыкIи пшызэ диалектхэр; кIэхэ наречием хэхьэх абдзэхэ, бжъэдэгъу, кIэмгуе ыкIи шапсыгъэ диалектхэр. Джырэ адыгабзэм изытэ зэхэфыным пае къэгъэнэфэгъэнхэ фае зы бзэу зэрэ-шытыр къэзыушыхьатэу Iэубыты-пIэхэр (аргументхэр). Къыдэлъыгъэ-гъэн фае зэкIэмэ апэу диалектэу бзэм хахьэхэрэр ззыпхьэр нэшэнэ шъхьа-Iэхэу, зэкIэмэ здыряхэр ыкIи пэблэ-гъэ бзэ пстэуми зэрэтекиIэр нэшэнэ-хэр. БзэшIэныгъэм къызэригъэнэфэ-рэмкIэ, адыгабзэр ибер-кавказ бзэ унагъом икьутамэу абхъаз-адыгэбзэ купым хэхьэ. Тилъэхъан адыгабзэр темир-кавказ республикиным (Къэ-бэртэе-Бэлыкъарым, Къэрэщэе-Щэр-джэсым, Адыгеим), Краснодар кра-им (шапсыгъэхэр, шъхьащэфыж-хэр), Темир-Осетием (мэздэгъу адыгэ-хэр) ыкIи IэкиIб къэралыгъо 50 фэдизым ашагъэфедэ. ЗэкIэмкIи адыгэмэ япчъагъэ миллиони 3-м щегъэжагъэу миллиони 8 фэдизуу къа-лытэ. ТхьамыкIагъоу лъэхъаным адыгэхэм къафихьыгъэм ыпкъ къи-кIыкIэ итэкъухьагъэ хуэгъэх. Ащ къы-зыдихьыгъэ адыгэ литературабзэу тIу шыIэ зэрэхуэгъэр. Мыр адыгэбзэ лъа-псэр къызэтенэжынымкIэ, лIэшIэ-гъухэм дэхагъэу къахихыгъэр мыу-къонымкIэ, лъэпкъ психологиер зы-щымыкъонымкIэ зизэрар къэкIуа-гъэмэ ащыш. Ащ дакIоу гушыIэки-тIоу адыгэ литературабзэхэр гъэпсы-гъэ зэрэхуэгъэхэм зэгъодэкIын (ди-вергенция) процессхэр къагъэлъэ-ших. Адыгабзэм ылапсэ гъэпыгъэ-гъэным, гушыIэкиIитIоу литература-бзэхэм лъапсэ афэхуэгъэхэр зэпэблэ-гъэ шIыгъэнхэм апае тхэн-хэбзэ ыкIи алфавит системэхэр зэгъэфэгъэнхэм (унифицировать шIыгъэным) дыкIы-гъоу ямэкъэ, грамматикэ ыкIи лексикэ зэхэтыкIэхэр ушэтын лъапсэ яIэу зэхэфыгъэнхэ, къэбэртэе ыкIи щэр-джэс еджапIэхэм кIэхэ литерату-рабзэр ащызэрагъэшIэн ыкIи Адыгэ Республикэм иеджапIэхэм шъхьагъ литературабзэр ачIэлъхьэгъэн фае.

БзэIофышIэхэм яамалхэр зэфахьыс-хэзэ, нэмыкIыбзэмэ къахэкIыгъэ гу-шыIэхэр литературабзэхэм ягъэкIу-гъэнхэм ыкIи ушэтын терминологи-ер бзитIуми зэфэдэу ашагъэфедэным пае коммиссиэхэр зэхэмышагъэхэ ху-штэп. Гукъао нахь мышIэми, Къомахо Мухьадин ипроектэу адыгэ алфави-тым зыкIыныгъэ хэлъхьэгъэным пае зэхигъэуцагъэу Къэбэртэе-Бэлыкъар Парламентым ыштагъэр джы къызы-нэсыгъэми Адыгеим и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыштагъэп.

Адыгэ республикишми адыгабзэр къэралыгъуабзэу ЗаконкIэ ашашта-гъэми, икьоу ащ къытырэ амалхэр дгъэфедэхэрэп.

Аужыпкъэм, фае адыгабзэр зэри-гъэшIэнэу унашэу зэралыгъэм мы законом уасэу иIэр инэу къырегъэ-Iыхы. Ащ фэдэ екIолIахэм лъэпкьы-бзэр унэгъо кIоцIым шагъэфедэн къодыеу, пшъэрылэ зэфэшъафхэр зэримыхьагъуэхэ чIыпIэ регъэуцо.

Адыгабзэр бзэ шъхьафэу, гушыIэ-кIитIурэ диалектитфырэу зэрэзэхэтыр къэзыушыхьатэу екIолIахэр къэд-гъэнэфэных.

Экстра-лингвистическэ (бзэшIэныгъэм шъхьащыкIрэ) екIолIахэр

Нэбгырэ пэпчъ лъэпкькIэ, ыбзэкIэ зыщыцэу ылытэрэр, лъэпкъ ыкIи дин зехьэкIэ нэшэнхэр

Мы Iофыр зэхэфыгъэным пае анахь фактор шъхьаIэу алытэрэр нэбгырэ пэпчъ лъэпкъ (этнос) гъэнэ-фагъэу зыщыцэу къыхихыгъэр ары. АщкIэ хэтрэ адыги зэрэздэжжэр — адыгэ, иныдэлъфыбзэ — адыгабзэ // адыгэбзэ. Шъыпкъэ, тилъэхъан паспортным зэритым тетэу зэраложы «кабардинец», «адыгеец», «черкес». Мы аужырэ илэххэм цIыф пчъагъэу хэгъэгум шыпсэурэр къа-лытэ зыхуэкIэ, къыхэкIы ащышхэм зарагъэхтэу: «шапсуг», «убых». Зы лъэпкъэу шыт адыгэхэр итэкъухьагъэ зэрэхуэгъэр административнэу рес-публикишыр зэрэзэкIэрычыгъэмрэ къызыдахьыгъэ тхьамыкIагъом ахэр шыщых. Аруу шытми, этнологиер антропологиер я Институт иIофышIэу профессорэу С. А. Арутюновым къызэригъэнэфэрэмкIэ, сьд фэдиз тхьамыкIагъо къахулаIагъэми, адыгэ лъэпкъ пстэуми ялэпкъ шIэжырэ тра-диционнэу культурэу ялагъэмрэ ашIо-кIодыгъэп ыкIи зэкIэри черкесхэу (адыгэхэу) плыгъэнхэ фае.

Диным ылытэныкьокIэ пштэмэ, адыгэхэр быслъымэн (суннит) диным итых, бэдэдэ мыхъоу мэздэгъу адыгэмэ ащышхэм я XVIII-рэ лIэшIэгъум щегъэжагъэу чыристан диныр зэрэхьэ.

Шэн-хабзэхэр, общественнэ ыкIи политическэ цылакIэр

Лъэпкъым ишыIэныгъэкIэ анахь мэхъанэшхо зIэмэ ащыш лIэшIэгъу-хэм азыфагу къыхихыгъэ шэн-хабзэ-хэу, традициехэу зэрихьэхэрэр. Мыш-кIэ адыгэхэм зыфэдэ къэмыхуэгъэ универсальнэ феноменэу адыгэ хабзэ къыхахыгъ. Мы хабзэм лъэпкъым ишыIахэр зэрэгъэпсыгъэщтыр, унэгъо

кIоцIым зэфыщытыкIэу илэыштыр, нэбгырэ пэпчъ зэрэзекIон фаер упкIэп-кIыгъэу къегъэнафэ. Адыгэ хабзэм ишапхьэхэр уукъонхэр хэткIи шына-гуагъэ: лыгъэныгъэ къыпфамышIы-жыным щегъэжагъэу узыхафы-ным нэсэу пшъэдэкIыжъ уагъэхьы-штыгъэ. Мытхыгъэ законэу адыгэ ха-бзэм адыгэ этносыр зэбгырымызэу ыбзи къызэтенэнымкIэ мэхъанэшхо дэдэ илагъ. Лъэхъан чыжъэхэм къаше-гъэжагъэу адыгэхэм япсэупIэ чIы-пIэшхо ыубытыштыгъэ: къушъхьэхэр, псыхъо ыкIи хылушъохэр, чIыоххэр япсэупIагъэх. НэпэмкI лъэпкъхэу ащ фэдэ иушъокогъэ ландшафтым шы-псэухэу зы хабзэ рымыпсэухэрэр лъэпкъ пчъагъэу зэбгырытэкъутэх.

Адыгэ хабзэм изы уцугъоу адыга-гъэр хэтрэ адыги зэрихъан фыагъэ.

Къэралыгъо гъэпсыкIэ адыгэмэ къахэзылхьагъэр адыгэ хасэр ары: ар парламент гъэпсыкIэ зIлэу, лъэп-къыр зэрэпсэуштыр, Iофыгъоу къэ-тэджжэрэм язэшIохын зипшъэрылэ органэу шытыгъ. Информаторхэм къызэралогъэжырэмкIэ, илэхэ шэкI те-шIэ къэс (лIы ыныбжъ) адыгэ хэса-шъхьэр (зэкIэ адыгэ субэтностхэм ялIыкIохэр зыхэтыр) зэрэуэгъойти уахтэм къызыдихьыгъэ зэхьокIыны-гъэхэм адиштэу адыгэ хабзэм хэлэзы-хьажыштыгъэ, народнэ дипломати-ем тетэу адыгэ лъэпкъхэм, ягъунэгъу нэпэмкI лъэпкъхэм азыфагу зэмы-зэгъыныгъэу кытаджэрэр щигъэззы-ештыгъэ. Адыгэхэр зэдэлужь ахэлъэу, къэралыгъо гъэпсыкIэ яIэу зэрэпсэу-штыгъэхэм ишыхьатых адыгэ хабзэр, хэсашъхьэр ыкIи хэтрэ адыгалIи илэпкъ ыпсэу фигъэтIылынэу зэрэ-фэхьазырыгъэр. Арынчъэу илэхэи-шъэрэ шъэныкъорэм къыкIоцI зынахь кIоцIэшхо а лъэхъаным дунаим темы-тыгъэ пачыхьадзэм яшъхьафиты-ныгъэ къаухъумзэ, адыгэхэр пэуцу-жыныхэ алъэкIыштыгъэп.

Адыгэхэр зыщыпсэурэ чIыпIэ зэфэшъафхэм Адыгэ хасэрэр зэра-щызэхашэрэм, Дунэпсэу адыгэ Ас-социациер шыIэ зэрэхуэгъэм мэхъа-нэшхо иI лъэпкъыр зэрэуэгъойжы-нымкIэ, хабзэр, бзэр къызэтенэн-хэмкIэ.

Субэтностхэм язэгурылоньгъ

ЗэдэгъушыIэхэрэм язэгурылоньгъэ нахьыбэмкIэ зэпхыгъэр бзэмэ е диа-лектмэ язэпэблэгъэныгъэ закьоп: бэ-рр зэлукIэрэ купхэу диалект е бзэ зэфэ-шъхьафхэмкIэ гушыIэхэрэр нахь зэгурэIох, макIэу зэлукIэрэ купхэм ялыгыгъэмэ. ГушыIэм пае, кIэмгуе ыкIи абдзэхэ чылэхэу къэбэртэе чы-лэгъуишмэ акIэлъырысхэмрэ ежъ къэбэртэе чылэмэ ащыпсэухэрэмрэ зыкIи къаымыхьылэкIэу шъхьадж игушыIахэрэ зэгурэIох. Къэбэртэе гушыIахэр нахь къахьылэкIы ша-псыгъэхэу, бжъэдэгъухэу макIэрэ къэбэртэе чылагъомэ алыгIэхэрэм. Мы Iофыгъор зыкIи къыныгъо хэмы-лэу охтэ кIэлэхэм азыфагу зэшIо-хыгъэ мэхъу зэдэгъушыIэхэрэр зэпы-мыоу зэхэхьэхэ зыхуэкIэ.

БзэшIэныгъэ екIолIахэр

ГушыIалъгъэм ишапхьэхэр

Бзэхэм язэпэблэгъэныгъэ къэгъэ-нэфэгъэным пае ягушыIалъгъэр зэра-гъэпшэныр игъэкIотыгъэу бзэшIэны-гъэм шагъэфедэ. А шIыкIэр глоттох-

ренологиеу венгрэ лингвистэу Сво-деш зэхигъэуцагъэм ылапс: зэра-гъэпшэрэ бзитIум е диалектхэм екIо-лIахэр гъэнэфагъэкIэ къахьыгъэ гу-шыIишъэм къырегъэнафэ ахэр зы бзэха е бзитIуа, сьд фэдиз лъэхъа-на ахэр зэрэзэтекиIыгъэм тешIагъэр. Адыгэ гушыIахэрэм ягъэпшагъэмэ, гушыIишъэм шыцэу процент 90-р зэ-тефэ — ар зы бзэу зэрэщытхэм инэ-шан. Мыщ дэжъым къыдэлъыгъэгъэн фае а зэтемыфэрэ гушыIэ заулэри якъэIуакIэ бзитIуми зэрэхэтыр, ау ямэхъанэхэмкIэ тIэкIу зэрэзэтекиIы-гъэхэр. ГушыIэм пае, кIэхэ гушыIэу пшъашъэр тефэ шъхьагъ гушыIэу хьыджэбзым, ау пшъашъэри къэ-бэртэе гушыIахэрэм шагъэфедэ нэмыкI коннотация (мэхъанэ теде) иIэу. Ащ фэдэ къэбэртэе гушыIэу псалъэр (кIэ-хэ къэIуакIэу иIэр гушыI) — мыр кIахэми шагъэфедэ нэпэмкI стили-стическэ гъэпсыкIэ иIэу.

КIэлэу къэпIон хъумэ, зэрагъэ-пшэрэ идиомэхэм язэфыштыкIэ къэгъэнэфэгъэным пае ялексикэ (ягу-шыIалъгъэ) зэрэзэпэблэгъэм мэхъанэ-шхо иI.

МэкъээзхэтыкIэм ишапхьэхэр

Зэдгъэпшэрэ шъхьагъ ыкIи кIэхэ гушыIэкиIитIумкIэ анахьэу зэхьокIы-ныгъэхэр зыфэхуэгъэхэр ямэкъээзхэ-тыкI ары. Къэбэртэе диалектхэм ямэ-къээзрэхэ системэ бэкIэ нахь къызы-рыкIо хуэгъэ кIэхэ диалектхэм ялы-гыгъэмэ. Мыхэм янэшанэхэп кIэхэ къэIуакIэу mly, nly, дзу, цу, жъу, шъу, shly — мы мэкъэ Iужьухэр къэ-бэртэе гушыIахэрэм шызэхьокIыгъэх мэкъэ къызырыкIохэу tI, pI, в, ф, фI зыфIолэхэрэмкIэ. УзэдэгъушыIэныр къыомыхьылэкIынымкIэ мыщ фэдэ мэкъэ зэпыштытхэм язэрар къахьорэп, сыда пIомэ хэз имыIэу ренэу ахэр зэтефэх.

Грамматикэ шапхьэхэр

Зэдгъэпшэрэ системитIум яграм-матикэхэр, мэкъээзхэтыкIэм (фоне-тикэм) елытыгъэмэ, зэпэблэгъэ дэ-дэх. «Бзэ гушыIэхэм якыхьэгъэщын, ахэм якатегориэхэм якъэгъэнэфэн къегъэлъагъо адыгабзэхэр мэкIэ дэдэу зэрэзэтекиIэхэр» (Гыш Н.). Глаго-лыр шъхьэхэмкIэ зэрэзэхьокIырэр, пкъыгуацIэмэ яшъуашэхэр, пчъа-гъэр къэзыгъэлагъохэрэр, гушыIэ-гъэпсыкIэр къэбэртэе-щэрджэс ли-тературабзэмрэ джырэ адыгэ литера-турабзэмрэ ащызэтефэх. Зэрэзэтеки-хэрэр уахьтэм, наклонением, мыдэ-ныгъэм яаффиксхэр арых — мыхэр периферийнэ (гъунапкъэм шыт) бзэ нэшанэкIэ алыгъэх.

КIэухым мыщ фэдэ зэфэхьысыжъ фэпшIы хушт: зэдгъэпшэгъэ идио-мэхэм (гушыIахэрэм) системнэу, инэу зэтекиIэ нэшанэхэр азыфагу илэу къэлагъорэп. Экстралингви-стическэ ыкIи лингвистическэ фак-торхэм къаушыхьаты адыгэхэр зы лъэпкъэу зэрэщытхэр ыкIи зэдыряеу зы бзэ зэрагъэфедэрэр. Къыхьэгъэщы-гъэн фае адыгэхэр итэкъухьагъэ зэрэ-хуэгъэхэм къызыдихьыгъэ тхьамы-кIагъомэ ащыцэу литературнэ бзитIу тилэ зэрэхуэгъэм ыпкъ кыкIэу бзэ-шIэныгъэми цIыф купмэ яшIошIи — адыгэхэр лъэпкьитIоу ыкIи бзитIуахэр гушыIэ хуэгъэхэу къахьыгъэшIы-рэ екIолIахэр пхэнджыр — зэрэхэ-хьагъэр.

БЫРСЫР Батырбий.
Филологие шIэныгъэхэмкIэ док-тор.

ДЗЮДО. УРЫСЫЕМ ИТУРНИР

Тибэнаклохэм ясэнаушчыгъэ кыызэлуахы

Спортим имастер хъунхэм фэшл шапхъэхэр зыщырагъэкъун алъэкышт урысые турнирзу дзюдомклэ Мыекъяупэ шыкыуагъэм бэнэкло 300 фэдиз хэлэжъагъ. Астрахань, Ингушетием, Чэчэным, Къэрэщэе-Щэрджэ-сым, Ставрополь ыкIи Краснодар крайхэм, Ростов хэ-кум, Адыгэ Республикэм яспортсменхэр апэрэ чыплэхэм афэбэнагъэх.

Илъэс 17 зыныбжъхэм къащы-ублагъу зэнэкъокъум шызэлуагъэ хульфыгъэхэр яонтэгъугъэ елытыгъэу купи 8-мэ ахэтыгъэх. Адыгэ Республикэм ибатырхэм апэрэ чыплэ 5 кызырэдэхыгъэм фэшл тафэгущо, ахэр спортим имастер хъугъэх, щытхъуцэр къэзыгъэ-шпынкъэжыгъэхэри ахэтых. Килограмм 60-м нэс къэзышчырэмэ якуп Мерэм Андзаур теклоныгъэр къышчыдихыгъ. Килограмм 66-рэ къэзышчырэмэ спортыр зыкIасэхэр ашлогъэшлэгъонэу еплъыгъэх. Апэрэ чыплэищыр Адыгеим шыщхэм къафагъэшшоагъ. Финалым Даур Анзоррэ Делэкъэрэ Рустам-рэ шызэлуагъэх. Р. Делэкъарэм бэнэгур ыхыгъ. Фылапшэ Астемир ящэнэрэ чыплэр къыдихыгъ.

Унэрэкъо Султан бэнэплэ алырэгъум зыщытхъаным гушыгъу тыфэхугъ. ХъакIэмзые шапугъэ нарт шъаом адыгабээр дэгъоу ешлэ, лъэпкъ шэн-хабзэхэр дахэу зэрехъэх. Апэрэ чыплэм зэрэфэбэнэ-щыр къытимиуагъэми, купым теклоныгъэр къышчыдихы зэрэ-шлогъор изекIокIэ-шыкIэхэм къахэщыщыгъ. Зэнэкъокъум уха-зырыныгъэ дэгъу къышчыгъэлъэгъуагъ, апэрэ чыплэр къыфа-гъэшшоагъ. Мы купым Бат Аскэр ящэнэрэ чыплэр къышчыгъ. Тулпэрэ Айдэмыр, кг 81-рэ, Арман Галстян, кг 90-рэ, ящэнэрэ хъугъэх. Килограмми 100-м къехъухэрэм якуп Тимур Бучукури апэрэ чыплэр къышчыдихыгъ. Зэфэшхъаф онтэгъугъэ зилэхэм Бо-рэн Аскэр атекIуи, купым чемпион шыхугъ. Тимур Бучукури ятлонэрэ чыплэр къышчыгъ. Мэлышэ Ахэмэдрэ Хаджимурат Дашыр-хоевымрэ ящэнэрэх.

Пшъашхэм язэнэкъокъу, хульфыгъэмэ ябгъапшэмэ, хэлэжъагъэр бэклэ нахъ макI. Ащ къыхэкIэу апэрэ чыплэхэр кыдэзы-хыгъэхэр Урысыем спор-тымклэ имастер хъугъэхэп. Елена Ткаченкэм, кг 48-рэ, апэрэ чыплэр къы-дихыгъ, ащ ышпыхъоу Юлие ящэнэрэ мы купым шыхугъ. Ирина Бендели-ани, кг 52-рэ, Анастасия Чабаненко, кг 57-рэ, Ерэд-жыбэкъо Зарем, кг 70-рэ, Сусана Димаксян, зэ-

гъумэ зафагъэхъазыры, — къыти-луагъ Адыгэ Республикэм изаслу-женнэ тренерзу Бэстэ Сэлымэ.

— Зэнэкъокъур дэгъоу кIуагъу сэлъыгъэ, — ело СССР-м изаслу-женнэ тренерзу, я XX-рэ лIэшлэгъум Урысыем дзюдомклэ итренер анахъ дэгъоу алъыгъэгъэ Кобл Якъубэ. — Федеральнэ шъолъыритIу зэлуагъумэ ахэлэжъагъ. Бэна-клохэм сэнаушчыгъэ зыхэлтэ ныб-жыкIэхэр къахэщыгъэх, ахэр Уры-сыем ихэшыпыкIыгъэ командэхэм аштэнхэм фэшл ящыкIэгъэ тхыль-хэр дгъэхъазырыщыгъ. Зэнэкъо-кIуагъ Адыгэ къэралыгъо универси-тетым физкультурэмрэ дзюдом-рэкIэ институт илъэс 40 зэрэху-рэм фэгъэхъыгъагъ. Зэлуагъумэ ахэлэжъагъэмэ лъэшэу тафэраз. АР-м физкультурэмклэ ыкIи спор-тымклэ и Комитет зэхэщэн Iоф-хэмклэ ишлушлагъи къыхэтэгъэ-щы, гъэзетымкIи «тхъашъуегъэп-сэу» етIожы тшIонгъу. Мыщ фэдэ зэнэкъокъухэр илъэс къэс Мые-къяупэ шызэхэтшэнхэу хъакIэу къэлуагъэхэри къытэлъэлуагъэх. Арышъ, тызэгупшысэнэу щылэр макIэп.

Сурэтхэм арытхэр: СССР-м изаслуженнэ тренерзу Кобл Якъубэрэ Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерзу Хъэш-хъуанэкъо Айваррэ зэнэкъо-кIуагъ еплъых, тибатырзу Тимур Бучукури, (джабгъумклэ щытыр), мэбанэ.

ИСКУССТВЭР — ТИБАЙНЫГЪ

Сурэтыр тарихъ IотакIу

Адыгэ Республикэр илъэс 20, республикэм ифотодо-жнхэм я Союз илъэс 15 зэрэхъухэрэм афэгъэ-хыгъэ къэгъэлъэгъон Мыекъяупэ къышчызэлуа-хыгъ. Искусствэ лъагэм диштэрэ сурэти 100 ащ щыплъэгъун плъэкIышт.

Сурэтхэм 20-м къышчымыкIэу зы чыплэм зышпылэгъукIэ, умыгъэ-шлэгъон плъэкIыштми ешлэрэп. Дунаим хильагъорэр, нэгъэуплэ-плэгъум къыклоцI ыналэ зытыридза-гъэр сурэтэу тарихым къыхэнэ-жыным фэшл сурэттехым елы-тыгъэр бэ. Исэнэхъат кызырэгур-рылорэр, цIыфмэ зэралтылэсын ыльэкIыштыр сурэтэу тырихырэм-кIэ къеIуатэ. Къэгъэлъэгъоным икызылухын ехыллэгъэ зэхэхэм къышчыгушыагъэх Адыгэ Респу-бликэм культурэмкIэ иминистрэ иапэрэ гуадзэу Нафиса Васильевар, культурэмкIэ Министерствэм иот-дел ипашэу Шэуджэн Бэлэ, АР-м исурэтшыл цIэрылоу Бырсыр Абду-

лахъ, АР-м итеатрэхэм яIофшлэгъэ хэм я Союз ипашэу Зыхъэ Заур-бий, АР-м ифотодо-жнхэм я Союз итхъаматэу Аркадий Киринос Правительствэм ыцIэкIэ Александр Лузиныр.

Сурэттехэм яIофшлагъэ Нафиса Васильевар зэфихысыжъэ, куль-турэмкIэ Министерствэм и Диплом Аркадий Киринос фygъэшшоагъ.

Министерствэм ищытху тхыль-хэр Николай Гнедовым, Павел Бучацкэм, Николай Морозовым, Андрей Шопиным, Олег Сивова-ловым аратыжыгъэх. Опыт зилэ сурэттехэу, Урысыем ижурнали-стмэ я Союз хэтэу Iэшынэ Ас-лтан иIофшлагъи къыхагъэщыгъ. «IэпIас» зыфиорэ сурэтэу къуа-джэм къышчытырихыгъэр Астра-

хань шыкIогъэ фестивалэу «Кав-казым имамырыныгъэ» къышагъэ-лъэгъуагъ.

— Адыгеим исурэттехэм ты-къагъэуагъыгъэжырэп, — ело Арка-дий Киринос. — Урысыем ишъо-лъыри 10 анахъ дэгъухэм тифото-художникхэм я Союз иIофшлагъэ-гъэклэ ащыш. Европэм, Къыблэ Африкэм, Кубэ, нэмыкIэхэм тису-рэтхэр къащагъэлъагъэх.

Жанрэ зэфэшхъафхэр агъэфед-дэхэу фотодо-жнхэм Iоф ашлэ. НыбжыкIэхэу Артем Картавки-ныр, Дмитрий Войновыр, Иван Кривко, нэмыкIэхэри зэлъашлэрэ тифотодо-жнхэм акIырэплъых, ежъхэри зэнэкъокъухэм ахэлэжъэх.

Аркадий Киринос, Олег Сивова-ловым, Николай Гнедовым, Татьяна Чипигэ, нэмыкIэхэм ясурэтхэр гъэшлэгъоных, тыкъэзыуцухъэрэ дунаир, щыIэныгъэм дэхагъэу хэлъыр къаIуатэ.

Сурэтхэр зэхэхэм къышчыты-рахыгъэх.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМтIыль Нурбий.

Зэхэшыагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ Iофхэмклэ,
IэкIыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
къэгъухэм адырIэ
зэпхыныгъэхэмклэ
ыкIи къэбар жъу-
гъэм иамалхэмклэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

**Редактор
шъхьаIэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редактор
шъхьаIэм иапэрэ
гуадзэр
АУЛБЭ Руслан**

**Редактор
шъхьаIэм
игуадзэр —
пшъэдэкIыжъ
зыхъырэ
секретарыр
ХЪУРМЭ Хъусен**

**ПшъэдэкIыжъ
зыхъырэ
секретарыр
НЭПШЭКЪУИ
Заур**

**Редакциер
зыдэсIыр:**
385000,
къ. Мыекъяупэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

редактор шъхьаIэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкIыжъ зы-
хъырэ секретарыр:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

**Зышаушыхъаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын Iофхэмклэ,
телерадио-жъэтын-
хэмклэ ыкIи зэлы-
IэсыкIэ амалхэмклэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэIоры-
шлэпI, зэраушыха-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

**Зышыхауырэу
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъяупэ,
ур. Пионерскэр,
268**

**Пчъагъэр
4364**

**Индексхэр
52161
52162**

Зак. 2549

Хэутыным
узшыкIэтхэну щыт
уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗышыкIэтхэгъэхэ
уахътэр
Сыхъатыр 18.00